

Toholammin laaja hyvinvointikertomus valtuustokaudella 2025–2029

Sivistyslautakunta
Kunnanhallitus
Kunnanvaltuusto

Sisältö

1	Johdanto.....	3
1.1	Hyvinvointikertomus ja hyvinvointijohtaminen	3
1.2	Hyte-kerroin kuntien valtionosuuden laskentatekijänä	3
2	Väestölliset ja taloudelliset lähtökohdat.....	6
3	Asukkaiden hyvinvoinnin kehitys.....	12
3.3	Yleinen terveys ja turvallisuus	12
3.4	Harrastukset, vapaa-aika ja osallisuus.....	15
3.5	Lapset, varhaisnuoret ja lapsiperheet	17
3.6	Nuoret ja nuoret aikuiset.....	30
3.7	Työikäiset	34
3.8	Ikäihmiset	37
4	Painopisteiden, tavoitteiden ja toimenpiteiden arviointi	39
5	Liitteet	44

1 Johdanto

Laaja hyvinvointikertomus kuvaa Toholammin asukkaiden hyvinvoinnin nykytilaa ja kehitystä viime aikoina. Tässä asiakirjassa kuvatut tiedot on koottu kesään 2026 mennessä, mutta tilastollisista syistä osa viimeisimmistä tiedoista on tätä vanhempia.

Hyvinvointikertomuksen tarkoituksena on tuottaa kunnan luottamushenkilöille ja viranhaltijoille tietoa väestön hyvinvoinnista ja terveydentilasta päätöksentekoa ja suunnitelmallista hyvinvointijohtamista varten. Se toimii myös yhtenä työkaluna valtuustokaudelle asetettavan hyvinvointisuunnitelman laadinnassa.

Valtuustokaudella 2025 – 2029 hyvinvointikertomus viedään syyskuun 2026 aikana käsiteltäväksi sivistyslautakuntaan, edelleen kunnanhallitukselle ja lopulta kunnanvaltuustolle. Kertomuksen tiedot on koottu hallinto-osastolla kesällä 2026 toimineen harjoittelijan toimesta yhdessä sivistysjohtajan kanssa. Olemme pyrkineet tuomaan esiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen hyvinvointikertomukselle asetettuja vähimmäistietoja sekä muita asukkaidemme kannalta keskeisiä hyvinvointitietoja. Kertomukseen sisältyy myös viime kaudella asetettujen painopisteiden toteutumisen arviointi.

Kertomuksen siirtyessä syksyllä 2026 päätöksentekovaiheeseen alkoi hyvinvointisuunnitelman valmistelu tässä esitettyihin tietoihin pohjautuen. Suunnitelman laadinnassa tullaan hyödyntämään myös asukkaiden osallistumista. Toholammin kirjastolla on ollut käynnissä erinomainen demokratia- ja osallisuustyön hanke, joka toteuttaa keskustelu- ja työpajatyöskentelyä osana valmistelua.

1.1 Hyvinvointikertomus ja hyvinvointijohtaminen

Kuntalain mukaan kuntien tulee edistää asukkaidensa hyvinvointia ja kuntastrategiassa on huomioitava kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen. Sote-järjestämislain mukaan kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä toteutetuista toimenpiteistä on raportoitava valtuustolle vuosittain ja kerran valtuustokaudessa on valmistettava laajempi hyvinvointikertomus. Kunnassa tulee nimetä terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä vastaava taho, joka Toholammilla on sivistyslautakunta. Kunnan eri viranomaisten sekä hyvinvointialueen tulee tehdä yhteistyötä kansalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Hyvinvointikertomus ja -suunnitelma tulee antaa tiedoksi hyvinvointialueelle sekä julkaista kunnan verkkosivuilla.

Hyvinvointikertomuksen laadinnassa on hyödynnetty Kuntamaiseman sähköistä hyte-raportointityökalua. Suurin osa tässä Toholammin hyvinvointikertomuksessa esitetyistä tilastoista tai indikaattoreista on saatu suoraan sinne koostetuista tilastoista.

1.2 Hyte-kerroin kuntien valtionosuuden laskentatekijänä

Hyvinvointialueiden aloittaessa vuoden 2023 alussa kuntiin jäi tärkeä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen tehtävä. Yksi valtionosuuden laskentaperusteista on hyte-kerroin. Se muodostuu prosessi- ja tulosindikaattoreista.

Prosessi-indikaattorit kertovat siitä, kuinka kunta ja sen rakenteet toimivat asukkaiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Tulosindikaattorit taas kuvaavat väestön terveyden ja hyvinvoinnin nykytilaa.

Prosessi-indikaattorit ovat

- Valtuustolle raportoidaan vuosittain väestön elintavoista ja niissä tapahtuneista muutoksista.
- Kunnan talousarviossa ja taloussuunnitelmassa määritellään talousarviovuodelle mittarit, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista.
- Kunnan tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain kunnan hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen.
- Kunnassa toimii erikseen nimetty asiantuntija, suunnittelija tai vastaava, joka koordinoi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä.

- Kunnan palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä hyödynnetään asukasraateja ja foorumeja.
- Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta raportoidaan vuosittain kunnan hyvinvointikertomuksessa tai vastaavassa kertomuksessa.
- Kunta kutsuu säännöllisesti koolle liikuntaseurojen ja yhdistysten yhteiskokouksen.
- Kunnassa järjestetään kohdennettuja liikkumisryhmiä liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille.
- Liikunnan edistämisestä vastaavat viranhaltijat osallistuvat toimielinten vaikutusten ennakkoarviointiin.
- Kunnassa toimii liikunnan edistämistä käsittelevä poikkihallinnollinen työryhmä.
- Kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin tarkastaminen kolmen vuoden välein.
- Oppilaiden poissaolojen kokonaismäärää seurataan koko koulussa.
- Koulussa on pitkät liikuntavälitunnit.
- Koulussa noudatetaan kouluruokailusuositusta koululounaan ja välipalojen järjestämisessä.
- Kunta madaltaa kulttuuriin osallistumisen kynnystä (Onko kunnalla käytössä jokin pysyvä käytäntö, jolla kunta järjestää tai tukee taloudellisesti kulttuurin osallistumisen kynnystä madaltavaa vertaistoimintaa (esim. kulttuuriluotsi tai -kaveritoimintaa).

Tulosindikaattorit ovat

- Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, osuus 8. ja 9. luokan oppilaista. Tavoitetaso korkeintaan 5 %.
- Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17—24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä. Tavoitetaso korkeintaan 5 %.
- Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25—64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä. Tavoitetaso korkeintaan 0,5 %.
- Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25—64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä. Tavoitetaso korkeintaan 5 %.
- Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot 65 vuotta täyttäneillä henkilöillä verrattuna 10 000 vastaavan ikäiseen henkilöön. Tavoitetaso enintään 230 hoitojaksoa.

Kunnan saama valtionosuus

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen perushinta * kunnan asukasluku * kunnan hyte-kerroin
koko maan hyte-kerroin

Vuonna 2025 koko maan tasolla hyte-kerroin oli 67,2 ja Toholammin tulos oli 62. Olemme edelleen jonkin verran maan tason alapuolella ja mahdollisuus saada enempi valtionosuutta tuloksia parantamalla on realistinen. Parannustakin on tapahtunut, sillä vuoteen 2023 nähden tuloksemme nousi 4 pistettä.

Hyte-kertoimen mukaan määräytyvän valtionosuusrahoituksen määrä on vuonna 2026 19,11 €/asukas eli 53 490 €. Vertailun vuoksi vaihteluväli maakunnassamme on asukasta kohden 20,03 € (Kokkola) – 14,61 € (Halsua). Koko maan asukaskohtainen vaihteluväli on 26,12 € - 11,50 €.

Indikaattoreita koskevat kuvaajat ovat tämän hyvinvointikertomuksen lopussa liitteenä. Tuloksista nousee seuraavat tekijät, joissa menestymistä voisimme vielä edistää.

Vastaamiseen liittyvät tekijät

1. Kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin tarkastus (83 %).

Ympäristöterveydenhuolto toteuttaa tarkastuksen vuosittain, joten tältä osin on kiinnitettävä huomiota vastaamiseen. Tieto kerätään kouluihin osoitetuilla kyselyillä ja prosenttiosuus viittaa siihen, että jonkin koulun osalta vastaus on ollut väärin (vastattu ei, kun tarkastus on kuitenkin toteutettu).

Mahdollisesti kehitettävät tekijät

1. Kouluissa on pitkät liikuntavälitunnit (62 % = KYLLÄ).

Suurin puute Toholammilla on tällä hetkellä yläkoulun osalta, jossa koulukuljetusten vuoksi

ei ole ollut mahdollista pitää pitkää päivittäistä liikuntavälituntia. Asiaa on pohdittu säännöllisesti ja pohditaan, voidaanko asian korjaamiseksi tehdä toimenpiteitä.

2. Kouluissa noudatetaan kouluruokailusuositusta koululounaan ja välipalojen järjestämisessä (0 % = EI).

THL on kiristänyt tulkintaa tämän tekijän osalta. Käytännössä Toholammin kouluissa suositusta noudatetaan ruuan ravitsemuksellisten seikkojen osalta, mutta ruokailuajankohta ja ruokailuun varatun ajan kesto eivät ole kaikkien oppilasryhmien osalta toteutuneet suositusten mukaisesti. Tästä tekijästä ei ole saanut pisteitä, jos yksikin koulun oppilasryhmä ruokailee ennen klo 10.30 tai ruokailuaika on alle 30 minuuttia. Asian toteutuminen niin, että ruokailuajankohta ja ruokailuun varattu aika saataisiin suosituksen mukaiselle tasolle edellyttää niin ruokailutilojen kuin koulupäivän rakenteen kehittämistä. Kyläkoulujen osalta tekijää voitaneen parantaa hieman helpommin.

3. Liikunnan edistämisestä vastaavat viranhaltijat osallistuvat toimielinten vaikutusten ennakkoarviointiin (0 % = EI).

Kunnassa ei ole käytössä säännönmukaista vaikutusten ennakkoarviointia ohjeistettuna menetelmänä. Tätä kehittämällä voitaisiin menestyä tämän kysymyksen osalta paremmin.

4. Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä (393, koko maa 325).

Pitkään jatkunut laskeva kehitys on kääntynyt ja lähtenyt kasvuun v. 2024. Tulos ei ole vielä huolestuttava, mutta siihen on kiinnitettävä huomioita.

Vaikeasti vaikutettavat huolestuttavat tekijät

1. Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25–64-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä.

Vuonna 2024 Toholammilla tähän ryhmään kuuluvien asukkaiden osuus on huomattavan suuri (9,90 %) sekä Keski-Pohjanmaahan (6,80 %) että koko maahan (5,82 %) nähden. Osuus on kasvanut vuodesta 2014 lähtien, kun maakunnassa ja koko maassa trendi on ollut vastaavana ajankohtana laskeva.

2 Väestölliset ja taloudelliset lähtökohdat

Myönteistä

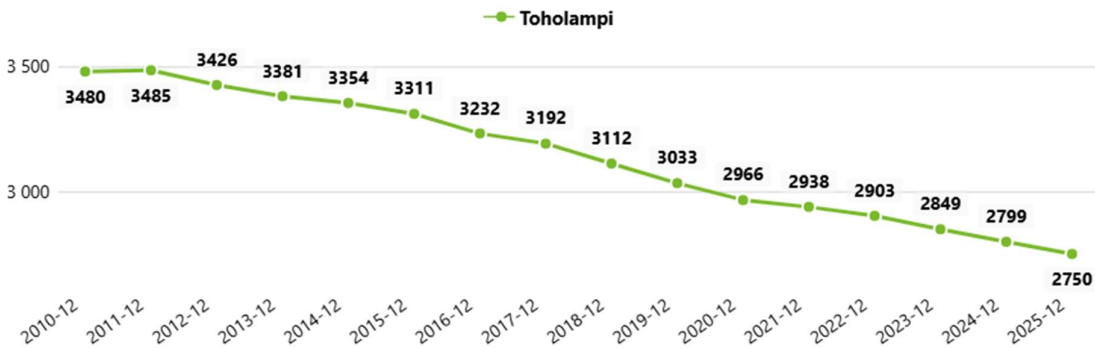
- Kasvua tekevät yritykset ja yksityisen sektorin investointisuunnitelmat
- Väestöennuste parantunut
- Koko maahan nähden maltillinen työttömyystilanne, vaikka onkin kasvanut

Huolenaiheet

- Syntyneiden ikäluokkien koko pienenee
- Taloudellinen ja väestöllinen huoltosuhde heikentynyt

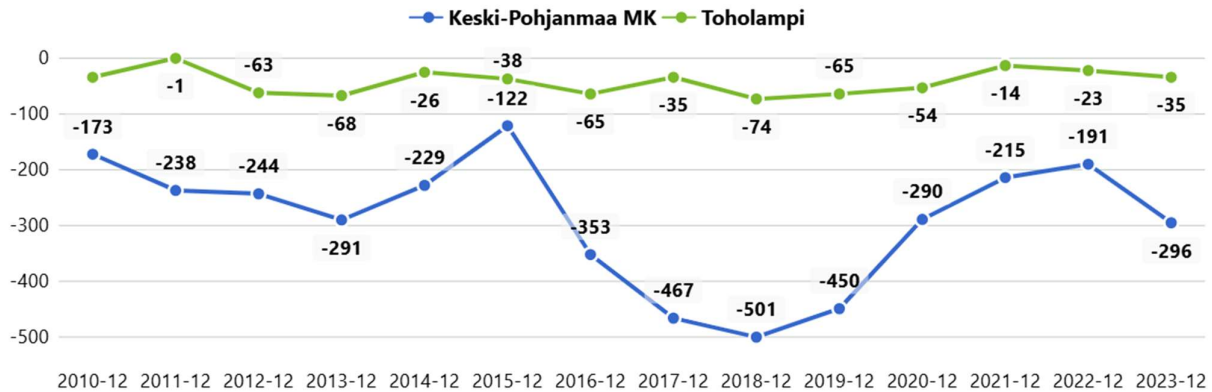
Väestö

Toholammilla oli 2750 asukasta (31.12.2025). Tilastokeskuksen uusimman (2024) väestöennusteen mukaan väkimäärä tulee laskemaan vuoteen 2030 mennessä 2536 asukkaaseen ja vuoteen 2040 mennessä 2266 asukkaaseen. Positiivista on, että uusin väestöennuste parantui voimakkaasti verrattuna vuonna 2021 julkaistuun ennusteeseen. Alle 17-vuotiaiden osuus kunnan koko väestöstä on vähentynyt vuosien 2015–2025 välillä (23,7 % > 20,4 %), kun taas yli 65-vuotiaiden osuus on kasvanut merkittävästi (24,4 % > 32,4 %). Työikäisten osuus on laskenut hieman (51,9 % > 47,3 %).

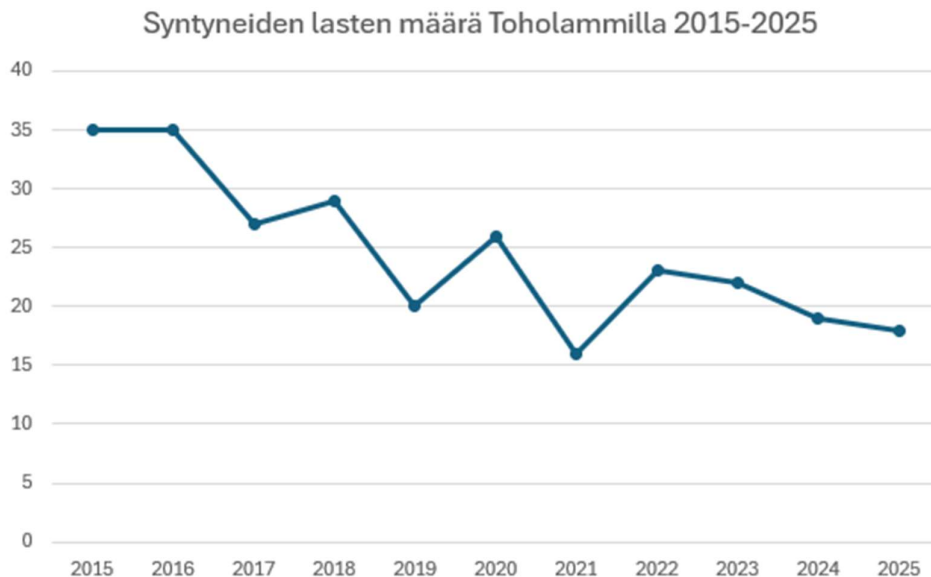
Kuva 1: väkiluku 2010–2025

Kuntien välinen nettomuutto kuvaa sitä, kuinka paljon ihmisiä kuntaan muuttaa ja kuinka paljon kunnasta muuttaa pois. Nettomäärä saadaan vertaamalla sisään- ja poismuuttaneiden lukumääriä. Kuntien välinen nettomuutto on ollut Toholammilla negatiivista vuodesta ainakin vuodesta 2011 lähtien. Kuvaaja osoittaa, kuinka paljon enemmän kunnasta muuttaa pois, kuin kuntaan muuttaa uusia asukkaita. Koko Keski-Pohjanmaalla nettomuutto on ollut negatiivista jo pitkään. Vuosina 2024 ja 2025 kuntien välinen nettomuutto oli Toholammilla molempina vuosina – 35 henkilöä.

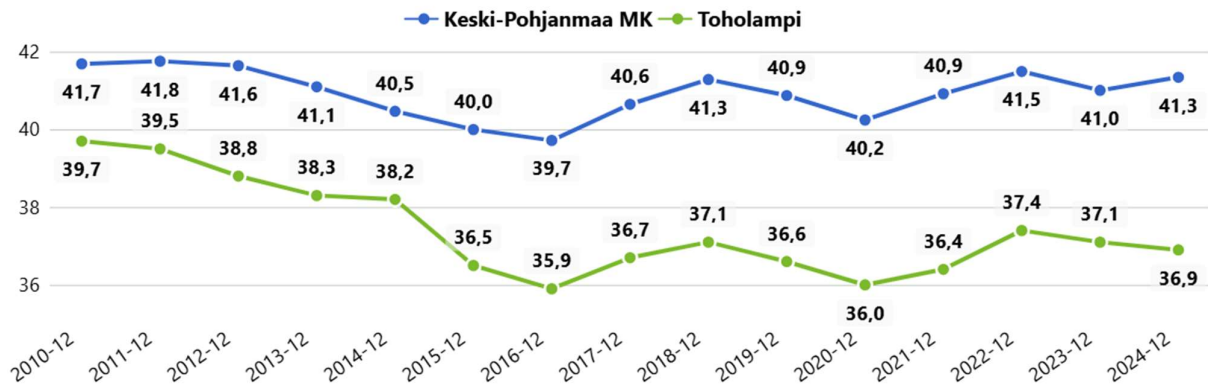
Kuva 2: Kuntien välinen nettomuutto vuosina 2010 - 2023

Syntyvyys on heikentynyt voimakkaasti koko maassa, eikä Toholampi ole poikkeus. Kuvaaja osoittaa syntyneiden lasten määrän vuosittain 2015–2025.

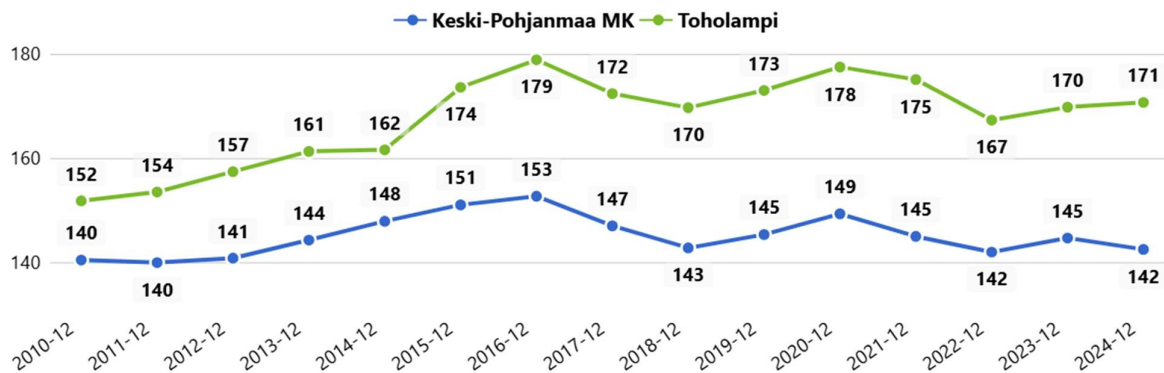
Kuva 3: Syntyneiden lasten määrä Toholammilla 2015 - 2025

Työllisten osuus väestöstä on Toholammilla muuta Keski-Pohjanmaata pienempi ja trendi on ollut laskeva jo pitkään.

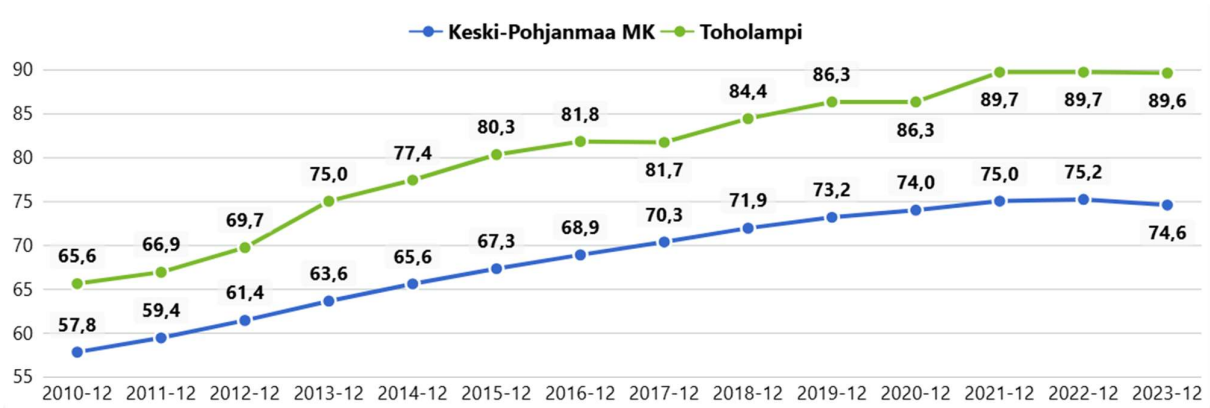
Kuva 4: Työllisten osuus kunnan koko väestöstä

Taloudellinen huoltosuhde ilmaisee, kuinka monta työvoiman ulkopuolella olevaa ja työtöntä on sataa työllistä kohti. Vuonna 2024 Toholammilla oli 171 henkilöä jokaista 100 työssä käyvää kohden, mikä on Keski-Pohjanmaata (142) ja koko maata (135) huomattavasti korkeampi määrä.

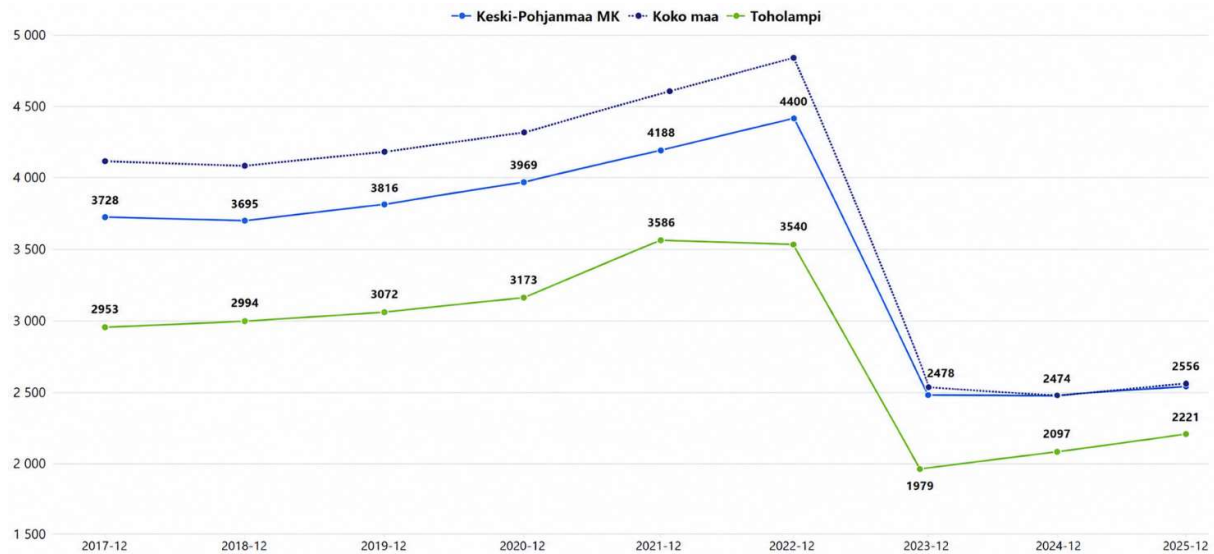
Kuva 4: Taloudellinen huoltosuhde Toholammilla ja Keski-Pohjanmaalla

Demografinen, eli väestöllinen huoltosuhde kuvaa alle 15-vuotiaiden ja yli 65-vuotiaiden määrää suhteessa 15–64-vuotiaiden määrään. Toholammilla se on ollut tasaista viimeiset kolme vuotta, mutta pitkän ajan trendi on nouseva, eli heikompaan suuntaan, kuten myös taloudellisen huoltosuhde.

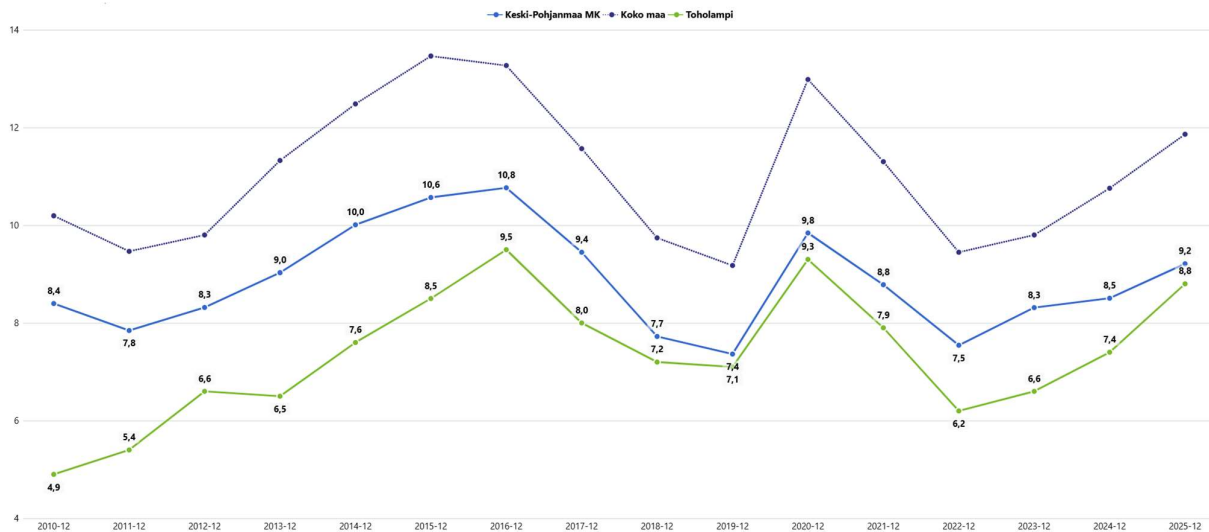
Kuva 5: Demografinen huoltosuhde Toholammilla ja Keski-Pohjanmaalla

Toholammin verotulot euroa/asukas ovat Keski-Pohjanmaan ja koko maan keskiarvoa alhaisemmat. Toholammin verotulot nousivat vuodesta 2017 vuoteen 2022 lähes 600 euroa asukasta kohden. Sote-uudistuksen myötä sosiaali- ja terveyspalveluiden rahoitus siirtyi valtiolle, minkä myötä jokaisen kunnan tuli laskea kunnallisveroa 12,54 %-yksikköä. Kyseinen muutos selittää sitä, miksi vuonna 2023 verotulot ovat rajusti laskeneet Toholammilla, kuin koko Suomessa. Muutoksen jälkeen verotulojen trendi on Toholammilla positiivisen nouseva.

Kuva 6: Verotulojen kehitys Toholammilla, Keski-Pohjanmaalla ja koko maassa vuosina 2017 - 2025

Tuloerot ovat Toholammilla koko maata alhaisemmat, mutta hienoisessa nousussa. Työttömyys on muuta maata alhaisempaa, mutta muun maan tavoin työttömyys on noussut Toholammillakin vuodesta 2022 alkaen. Perustoimeentuen saajia on Kelan tilaston mukaan ollut vuosien 2017 ja 2025 välillä vuosittain 96–146. Suhteellisen osuuden trendi on ollut laskeva vuodesta 2017. Koko maassa saajia on ollut vastaavana ajanjaksona 6,4–7,5 % väestöstä, trendin ollessa myös laskeva.

Kuva 7: Työttömyysasteen kehitys 2010–2025 Suomessa, Keski-Pohjanmaalla ja Toholammilla

Toholampi		
	Saajat	Saajien osuus väestöstä, %
2025	96	3,5
2024	110	3,9
2023	115	4,0
2022	116	4,0
2021	116	4,0
2020	113	3,8
2019	128	4,2
2018	112	3,6
2017	146	4,6

Kuva 8: Perustoimeentulotukea saaneet ja osuus kunnan väestöstä Toholammilla 2017 - 2025

Eläköityminen

Toholammilla eläkkeelle jäädään keskimäärin 59,2-vuotiaana, mikä on vuonna 2025 n. vuoden aiemmin, kuin koko Suomessa keskimäärin. Vuodesta 2010 asti Toholammin keskimääräinen eläkkeellesiirtymisikä on vaihdellut 58,3 ja 61,1 välillä, ollen suunnilleen samoissa lukemissa koko maahan verraten.

Toholammin kunnan elinkeinorakenne

Tilastokeskuksen tilastojen perusteella palvelut ovat suurin työllistäjä Toholammilla. Toisaalta alkutuotannon osuus on edelleen korkea, vaikkakin sen osuus on laskenut aiemmasta. Myös jalostava teollisuus on merkittävä työllistäjä Toholammilla.

Toholammilla alkutuotannon parissa työskenteli jopa 18,7 % väestöstä, kun koko maassa lukema on 2,4 % ja Keski-Pohjanmaallakin vain 5,9 %. Maatalousvoittoinen elinkeinorakenne on maantieteellisten olosuhteiden vuoksi hyvin johdonmukainen. Samalla maatalouden merkittävä työllistämisaikutus voi osaltaan selittää esimerkiksi verotulojen pienuutta ja väestön keskimääräistä matalampaa koulutustasoa, sillä alalla on matalat palkat ja koulutusvaatimukset. Työpaikkojen osuus jalostuksessa oli 23,8 % ja palveluissa 55,3 % vuonna 2023.

Koulutustaso

Koulutustasomittain ilmaisee väestön koulutustason. Kuvaaja kertoo, kuinka monta vuotta keskimäärin ihmiset ovat käyneet koulua peruskoulun jälkeen. Esimerkiksi koulutustasoluku 246 osoittaa, että teoreettinen koulutusaika henkeä kohti on 2,5 vuotta peruskoulun suorittamisen jälkeen (Sotkanet).

Vuonna 2015 toholampilaiset ovat käyneet koulua keskimäärin 2,7 vuotta peruskoulun jälkeen, kun Keski-Pohjanmaalla luku on 3,2 vuotta ja koko maassa 3,6 vuotta. Koulutustaso nousee koko maassa, myös Toholammilla. Vuonna 2024 lukema on Toholammilla 3,1 vuotta, Keski-Pohjanmaalla 3,6 ja koko Suomessa 4 vuotta. Toholammilla pysytään yhä muuta maata alemmalla tasolla ollen lähellä Lestijärven ja Vetelin tilannetta.

3 Asukkaiden hyvinvoinnin kehitys

Tässä osiossa tarkastellaan Toholammin asukkaiden hyvinvointia väestöryhmittäin. Tiedot perustuvat erilaisiin virallisiin tietolähteisiin, kuten THL:n ja Tilastokeskuksen materiaaleihin.

3.3 Yleinen terveys ja turvallisuus

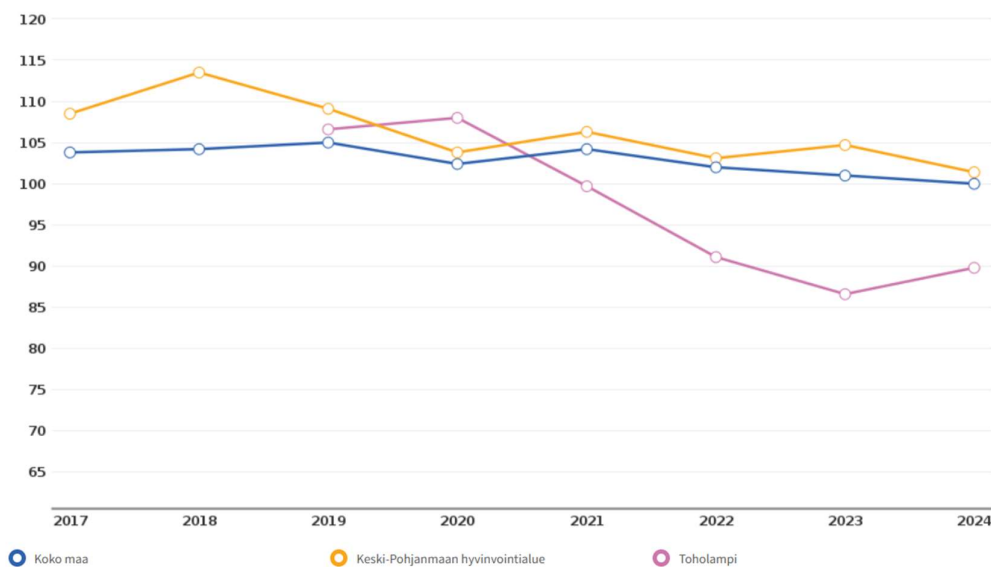
Sairastavuus

Ikävakioidun sairastavuusindeksin avulla voidaan vertailla toholampilaisten terveyttä ja sairastavuutta suhteessa muuhun Suomen väestöön. Koko maata suuremmat luvut kertovat koko maan tilannetta suuremmasta sairastavuudesta ja sen indeksi on uusimpana mittausvuonna (2024) aina 100. Vuonna 2024 indeksi oli Toholammilla 89,8 ja Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueella 101,4. Toholammilla sairastavuus on siis matalampaa, kuin Keski-Pohjanmaalla ja koko Suomessa.

Sairausryhmistä Toholammilla koko maan tilanteeseen nähden yleisempiä ovat (ikävakioidut indeksit) diabetes (115), keuhkosairaudet (108) ja muistisairaudet (115). Toisaalta alkoholista johtuva sairastavuus (83), mielenterveyden sairaudet (81), tuki- ja liikuntaelinsairaudet (93), tapaturmat (93), syöpäsairaudet (80) ja sepelvaltimotauti (94) ovat ikävakioiduissa tilastoissa maan tasoa alhaisemmat.

Sairastavuusindeksi, ikävakioitu

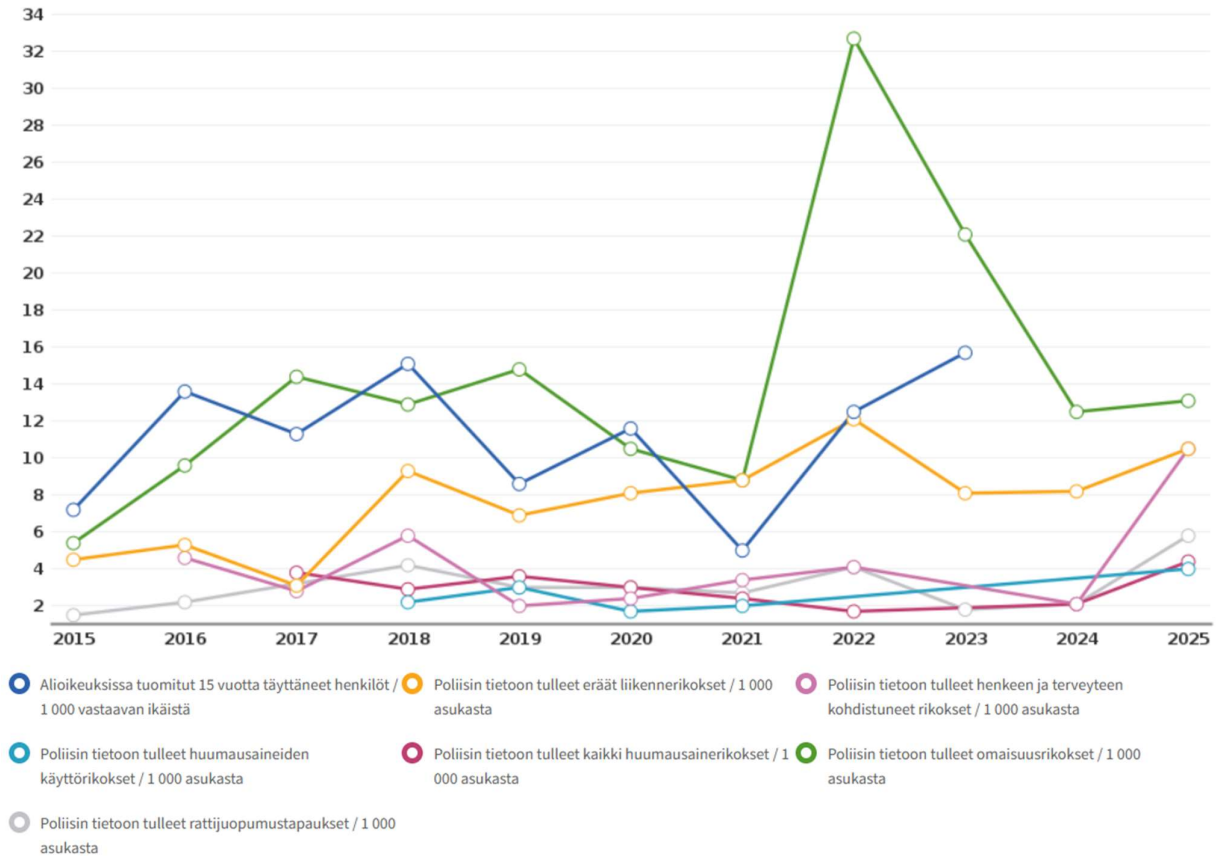
info ind. 5641 Sukupuoli: Yhteensä

Kuva 9: Sairastavuusindeksi 2017–2024 (koko maa, Keski-Pohjanmaa ja Toholampi)

Rikokset

Vuosien 2023 ja 2025 välillä poliisin tietoon tulleet rikokset ovat yleisesti lisääntyneet Toholammilla. Lukumääräisesti eniten on tapahtunut omaisuusrikkomuksia (2025; 13,1) ja liikenne rikkomuksia (2025; 10,5). Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ovat moninkertaistuneet (2024; 2,1 > 2025; 10,5 / 1000 asukasta).

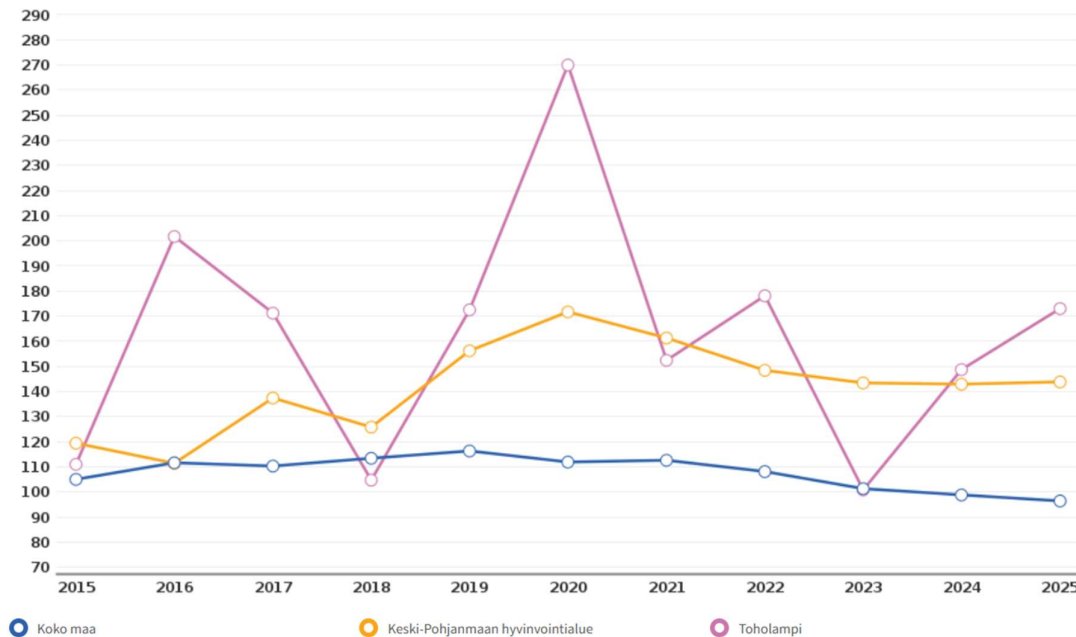
Kuva 10: Poliisin tietoon tulleet rikokset Toholammilla vuosina 2015 - 2025

Kaatumiset ja putoamiset

Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot ovat Toholammilla korkealla tasolla. 10 000 asukasta kohden koko maassa hoitojaksoja oli 96,4 vuonna 2022, Keski-Pohjanmaalla 143,8 ja Toholammilla 173. Hoitojaksojen määrä on ollut Toholammilla voimakkaassa kasvussa vuodesta 2023.

Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot / 10 000 asukasta

info ind. 3958 Sukupuoli: Yhteensä

Kuva 11: Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot / 10 000 asukasta vuosina 2015 – 2025 koko maassa, Keski-Pohjanmaalla ja Toholammilla

Ennenaikaisesti menetetyt elinvuodet

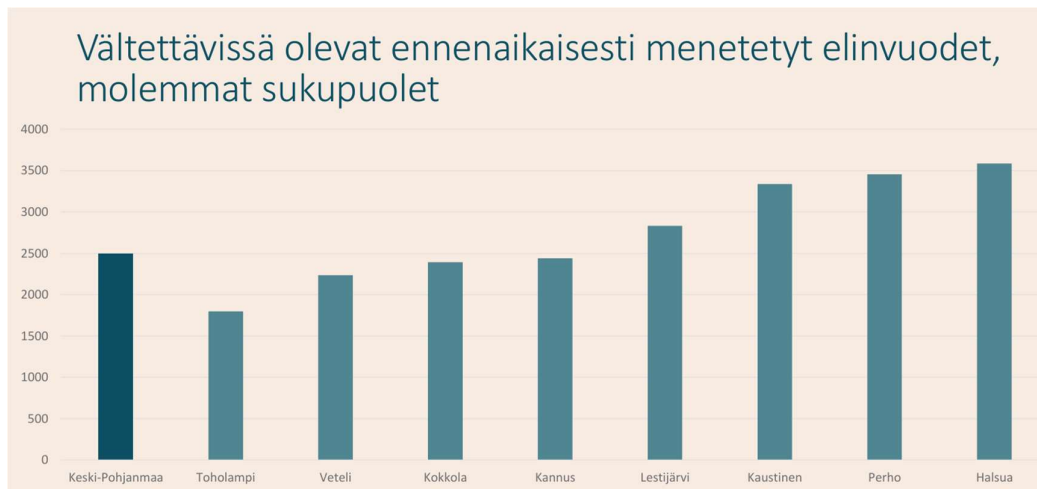
Hyvinvointia ja terveyttä mitataan valtakunnallisesti myös PYLL-indeksillä (Potential Years of life Lost), joka mittaa ennenaikaisesti menetettyjen elinvuosien, eli ns. vältettävissä olevien kuolemien määrää. Indikaattori ilmaisee ennen 80 ikävuotta (suomalaisten elinajanodote) tapahtuneiden kuolemien takia menetettyjen elinvuosien lukumäärää väestössä 100 000 asukasta kohti vuodessa. 25-vuotiaana kuolleen arvioidaan menettäneen 55 elinvuotta, kun taas 79-vuotiaana kuollut on menettänyt vain yhden vuoden.

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue Soite on tilannut FCG:ltä viime vuonna katsauksen PYLL-indeksiin valtakunnallisesti ja Keski-Pohjanmaalla. FCG:n selvitys osoittaa, että Keski-Pohjanmaalla PYLL-indeksi on 2496, mikä on koko maassa kolmanneksi pienin lukema. Koko maan indeksi on 3079.

Koko Suomen tasolla suurin ennenaikaisesti menetettyjen elinvuosien syy on alkoholi, toiseksi suurin itsemurhat ja kolmanneksi suurin huumeet. Keski-Pohjanmaalla tilanne poikkeaa koko maan keskiarvosta: suurin syy on iskeemiset sydänsairaudet, toiseksi suurin itsemurhat ja kolmanneksi suurin alkoholi.

Keskeinen havainto on, että itsemurhat ovat molemmilla alueilla toiseksi merkittävien elinvuosien menetyksen syy, mutta Keski-Pohjanmaalla sydänsairaudet nousevat alkoholia merkittävämmäksi tekijäksi toisin kuin koko Suomen tasolla.

Toholammilla ennen aikaisesti menetettyjen elinvuosien lukema on Keski-Pohjanmaan alhaisin. Kunnassa on siis verrattain vähän vältettävissä olevia kuolemia.

Kuva 12: Vältettävissä olevat ennen aikaisesti menetetyt elinvuodet 100 000 asukasta kohden Keski-Pohjanmaan kunnissa (Lähde: FCG, Soite 2025)

3.4 Harrastukset, vapaa-aika ja osallisuus

Yleistä

Itsensä toteuttamisen ja vapaa-ajan merkitys hyvinvoinnin kokemukselle on merkittävä. Toholammilla on puhdasta luontoa ja maisemallisesti yksi Keski-Pohjanmaan kauneimmista näkymistä Lestijokilaaksoon. Ympäröivä luonto ja sen monipuoliset retkikohteet tarjoavat elämyksiä niin oman kunnan asukkaille kuin täällä vierailevillekin. Monipuoliset liikunta- ja kulttuuripalvelut ovat yksi kunnan vahvuuksista. Vapaa-ajan toiminnoista erilaiset luontokohteet, kirjasto, musiikki ja liikunta ovat toholampilaisille tärkeitä.

Kirjasto

Toholammilla on kaksi kirjaston toimipistettä, keskustassa ja Sykäräisen koululla. Kirjaston lainausmäärät ovat pysyneet hyvällä tasolla viime vuosina. Kirjaston verkkopalvelut, kuten esimerkiksi e-lehdet ja e-kirjat ovat myös kasvattaneet suosiotaan. Omatoimikirjaston käyttö on aktiivista ja syksyllä 2025 myös Sykäräiseen saatiin pienellä investoinnilla mahdollisuus omatoimiasiointiin. Toholammin kirjaston tilojen käyttöaste on korkea, ja fyysisten kirjastokäyntien lukumäärä on yli valtakunnallisen keskitason. Kirjastossa järjestetään tapahtumia ja näyttelyitä, ja etenkin käyttäjäkoulutuksia, kuten esimerkiksi kirjastonkäytön opetusta ja kirjavinkkauksia, järjestetään aikaisempaa enemmän. Toholampilaisista noin 40 % käyttää aktiivisesti kirjastoa ja lainaa sieltä materiaalia. Sykäräisessä erityisesti varhaiskasvatysyksikön ja koulun lapset ovat ahkeria kirjastonkäyttäjiä. Myös lukutaidon edistäminen on keskeistä hyvinvoinnin eteen tehtävää työtä. Toholammilla hyväksyttiin keväällä 2026 paikallinen lukutaitostrategia.

Liikunta

Toholammin kunta on viimeisen 15 vuoden aikana investoinut merkittävästi liikuntapaikkoihin. Olosuhteet liikunnan harrastamiseen ovat monipuolisemmat kuin monessa muussa samankokoisessa kunnassa. Uusi monitoimikenttä sekä yleisurheilukenttä ovat merkittävimmät Kuusiston alueen viime vuosien investoinnit. Ne ovat vahvistaneet kunnan ilmettä liikuntapitäjänä sekä virittäneet liikunnan ja urheilun intoa kuntalaisissa. Lampin halli tarjoaa tasokkaat edellytykset monien sisälajien harrastamiseen. Lisäksi kunnasta löytyy kuntorata, kuntoportaat, uimahalli, ampumarata, useita kenttien palloilulajien harrastamiseen, latuja, luistelukenttiä ja jääkiekko-kaukaloita, frisbeegolfratoja ja kuntosaleja. Hiihtolatuja kunta ylläpitää Kuusiston alueella ja Sykäräisessä. Tämän lisäksi yhdistysten ja asukkaiden ylläpitämien latujen kunnossapitoa on tuettu haettavien avustuksin talvesta 2024 lähtien.

Yhdistykset ja talkootyö

Vapaaehtoisten yhdistyksissä tekemä talkootyö on Lampilla edelleen voimissaan. Ilman yhdistystoiminnan panostusta Toholammin kunnan vapaa-ajan toiminnan palvelutarjonta olisi huomattavasti nykyistä köyhempää. Yhdistykset ovat toteuttaneet matalan kynnyksen luontoliikuntakohteita mm. Kunnankämpän esteettömät pitkospuut, latujen ajo sekä Jämsänkallion kota ja kulkureitit. Viimeisimpänä on valmistunut Mörönpuron frisbeegolfrata ja luontopolku Sykäräiseen. Lisäksi kylillä sijaitsee nuorisoseurojen ja työväenyhdistyksen omistamia taloja, joissa järjestetään harrastustoimintaa.

Kulttuuri

Toholammilla järjestetään aktiivisesti monipuolista kulttuuritoimintaa. Musiikkia voi harrastaa ja opiskella KanTo kansalaisopistossa ja Keski-Pohjanmaan konservatorion Toholammin toimipisteessä. Seurakunnan kuoro- ja muu musiikkitoiminta on aktiivista. Kunnassa järjestetään lukuisia konsertteja ja muita kulttuuritilaisuuksia sekä esitetään elokuvia Toholammin Kulttuurisalissa. Lisäksi kunnantalolla on erilaisia valokuva- ja taidenäyttelyitä useita kertoja vuodessa.

Osallisuus

Toholammilla panostetaan asukkaisen osallisuuteen. Vuoden 2023 syksyllä Toholammilla on otettu käyttöön valtakunnallisestikin suosittu osallistuvan budjetoinnin malli, jossa vuosittain varataan erikseen päätettävä euromäärä kuntalaisten päättämään hankkeeseen (Toholammilla 20 000 €). Vuonna 2026 järjestetty osallistuvan budjetoinnin hankeäänestyksen verkkokysely tuotti jopa 600 vastausta. Toholammilla tarjotaan muitakin osallistamisen menetelmiä, kuten asukasillat ja yhdistystapaamiset. Osallistuvalla budjetoinnilla on rahoitettu aiemmin mm. kuntalaisten yhteinen kota pururadan yhteyteen.

Toholammin kirjastossa toimii vuosina 2025 - 2026 osallisuutta ja demokratiaa edistävä hanke, jonka yhteydessä kunnassa on järjestetty mm. avoin kunnanhallituksen kokous, päiväkodin mielenilmaus sekä työstetään kunnan hyvinvointisuunnitelman tavoitteita.

Nuorten osallisuutta tukee nuorisovaltuuston toiminta, joka kokoontuu muutaman kerran lukuvuoden aikana. Nuorisovaltuusto koostuu yläkoululaisista ja lukiolaisista. Kouluissa toimivat oppilaskunnat, jotka järjestävät toiminnallisia päiviä kouluissa sekä vievät oppilaiden viestiä koulujen henkilökunnalle. Lukiolaiset voivat antaa jokaisen jakson päätteeksi matalalla kynnyksellä palautetta rehtorille onnistumisista ja kehittämiskohteista.

3.5 Lapset, varhaisnuoret ja lapsiperheet

Myönteistä

- Varhaisnuorten tyytyväisyys elämään ja kokemus terveydentilasta
- Varhaisnuorten päihteiden käyttö selkeästi vähentynyt
- Mahdollisuus kohdata lapset ja nuoret yksilöllisesti ja avun hakemisen kynnys matala
- Lasten keskuudessa kiusaaminen vähentynyt
- Vastuullisten aikuisten lapsiin kohdistama fyysinen väkivalta vähentynyt selkeästi
- Päihteitä käyttävien yläkoululaisten määrä on laskenut ja kokonaan raittiiden osuus kasvanut merkittävästi

Huolenaiheet

- Lasten ja varhaisnuorten fyysinen toimintakyky
- Lasten tyytyväisyys elämään heikkenee
- Kouluruoan väliin jättävien osuus lapsissa ja varhaisnuorissa kasvanut
- Lasten kokema seksuaalinen häirintä kasvanut
- Lapsiperheiden määrä laskenut selvästi

Lapsiperheet

Lapsiperheiden osuus on Toholammilla laskenut 29,6 %:n osuuteen kaikista perheistä. Se on usean prosenttiyksikön alhaisempi kuin koko maassa (2025: 36,9 %). Lapsiperheiden osuus on laskenut koko maassa vuodesta 2016 vajaalla kahdella %-yksiköllä. Toholammilla laskua on ollut samassa ajassa vajaa neljä %-yksikköä.

Nuorisopsykiatrian asiakkuudet

Nuorisopsykiatrian avohoidon käyntien trendi on ollut nouseva vuodesta 2010, jolloin lukema oli vain 144,1 käyntiä 1000 13–17-vuotiaasta kohden. Vuonna 2025 luku oli 731,3. Käyntien määrissä on ollut paljon vaihtelua, mikä selittyy osin pienellä otannalla.

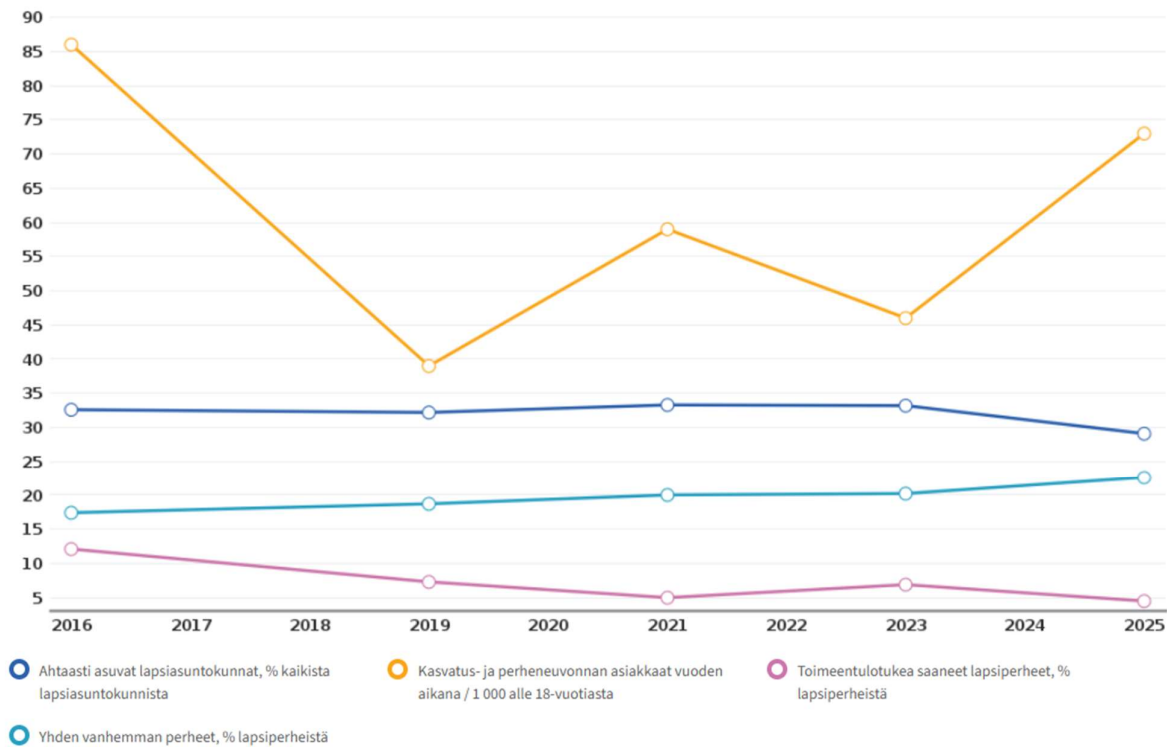
Lastensuojelun asiakkuudet

Lastensuojeluilmoitusten määrä on ollut merkittävässä kasvussa vuodesta 2014, mikä on myös valtakunnallinen trendi. Vuonna 2014 vain 3,9 % 0–17-vuotiaista lapsista oli tehty lastensuojeluilmoitus, kun vuonna 2025 niitä oli tehty joka kymmenestä 0–17-vuotiaasta. Lukumääräisesti ilmoitukset ovat kuusinkertaistuneet vuodesta 2014.

Avioerot

Trendi ollut Toholammilla alle maan keskiarvon, mutta heilahtelua paljon. Ne ovat kuitenkin lisääntyneet selkeästi vuodesta 2011 alkaen. Vuonna 2011 avioeroja oli 25-64-vuotiailla 1,8 tuhatta vastaavanikäistä kohden. Vuonna 2025 lukema oli jo 22,2.

Alue: Toholampi Sukupuoli: Yhteensä

Kuva 13: Muutamia Toholammin lapsiperheitä kuvaavia indikaattoreita

Lasten ja varhaisnuorten fyysinen toimintakyky

Fyysinen toimintakyky on hyvinvoinnin perustekijä ja sitä voidaan mitata Move-testeillä. Move! on perusopetusikäisten fyysisen toimintakyvyn mittaus- ja palautejärjestelmä, jonka tavoitteena on seurata ja tukea oppilaiden fyysistä toimintakykyä. Tarkoituksena on kannustaa oppilaita omatoimiseen fyysisestä toimintakyvystä huolehtimiseen ja tukea koulun, huoltajien, kouluterveydenhuollon ja muiden toimijoiden roolia liikunnallisen elämäntavan edistämässä.

Move! toteutetaan kouluissa, jotta se tavoittaa kattavasti koko ikäluokat. Move!-mittaustuloksia hyödynnetään esimerkiksi koulujen liikunnanopetuksessa, kouluterveydenhuollon järjestämissä laajoissa terveystarkastuksissa sekä valtakunnallisten, alueellisten ja paikallisten hyvinvointitoimenpiteiden suunnittelussa, seurannassa ja arvioinnissa (Opetushallitus).

Testi tehdään vuosittain 5. ja 8. luokan oppilaille. Testi sisältää 20 metrin viivajuoksun, vauhdittoman 5-loikan, heitto-kiinniottoyhdistelmän, ylävartalon kohotuksen, etunojapunnerruksen ja liikkuvuuden testejä. Testiin on kansallisesti yhtenäiset suoritus- ja mittausohjeet.

Move-testi on toistaiseksi paras kansallinen fyysisen toimintakyvyn testi lapsille ja nuorille, mutta sen tuloksia on tulkittava tarkasti ja kriittisesti. Ikäluokkien ollessa pieniä muutamakin oppilas voi vaikuttaa suhteelliseen tulokseen merkittävästi. Testistä vastaava opettaja saattaa vaihtua usein ja testien toteutus- ja arviointitavat vaihdella. Lisäksi joissakin testeissä saatetaan antaa mittausvastuuta oppilaille. Tulokset asettuvat johonkin kolmesta ryhmästä sen perusteella, kuinka paljon ”pisteitä” oppilas saa kussakin testissä, eli kuinka hyvä tulos on mittausasteikolla.

Mittaustulos on terveyttä ja hyvinvointia edistävällä tasolla eli oppilaan fyysinen toimintakyky edistää hänen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointiaan.

Mittaustulos on terveyttä ja hyvinvointia ylläpitävällä tasolla eli oppilaan fyysinen toimintakyky ylläpitää hänen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointiaan.

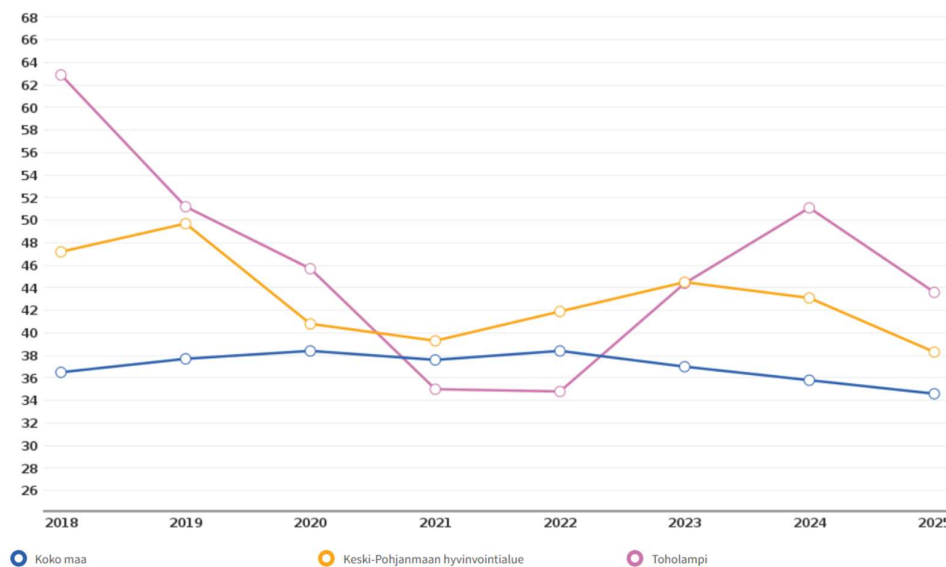
Mittaustulos on mahdollisesti terveyttä ja hyvinvointia kuluttavalla tai haittaavalla tasolla eli oppilaalla voi olla vaikeuksia selviytyä väsymättä arkipäivän toiminnoista.

Kuva 14: Move-mittauksen tulokset ryhmitellään kolmen eri hymykategorian alle

Oheiset kuvat ovat vertailua Toholammin, Keski-Pohjanmaan ja koko maan välillä sen suhteen, kuinka suurella osalla oppilaista on heikko fyysinen toimintakyky. Kyse on oppilaista, joiden fyysinen toimintakyky on mahdollisesti terveyttä ja hyvinvointia kuluttavalla tai haittaavalla tasolla. Fyysinen toimintakyky luokitellaan heikoksi, jos MOVE-mittausten yhteispistemäärä jää 15 pisteeseen tai sen alle (Sotkanet).

Lasten ja nuorten fyysinen toimintakyky (MOVE!-mittaus), % 5. luokan oppilaista, joilla heikko fyysinen toimintakyky

info ind. 5477 Sukupuoli: Yhteensä

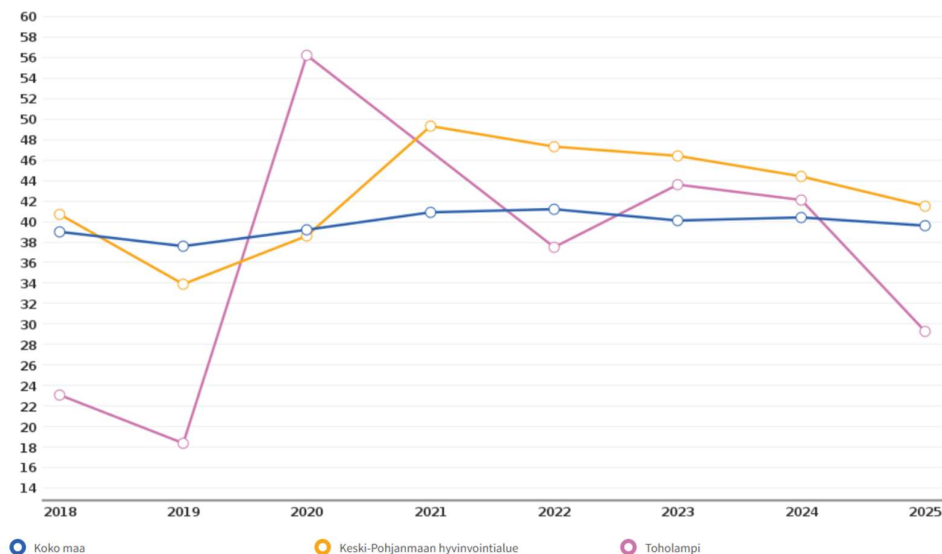

Kuva 15: Viidesluokkalaiset, joilla on heikko fyysinen toimintakyky

Toholammilla heikko fyysinen toimintakyky on muuta maata yleisempää 5. luokkalaisten osalta. Positiivista on, että niin Toholammilla kuin koko maassa fyysinen toimintakyky on kuitenkin lähtenyt paranemaan. Vuosittaista vaihtelua on kuitenkin paljon, joten tilastoista ei voi luotettavasti arvioida pitkäaikaisen kehityksen suuntaa. Alla oleva kuvaaja osoittaa, että Toholammilla heikon fyysisen toimintakyvyn trendi on ollut laskeva vuodesta 2020 8. luokkalaisten osalta.

Lasten ja nuorten fyysinen toimintakyky (MOVE!-mittaus), % 8. luokan oppilaista, joilla heikko fyysinen toimintakyky

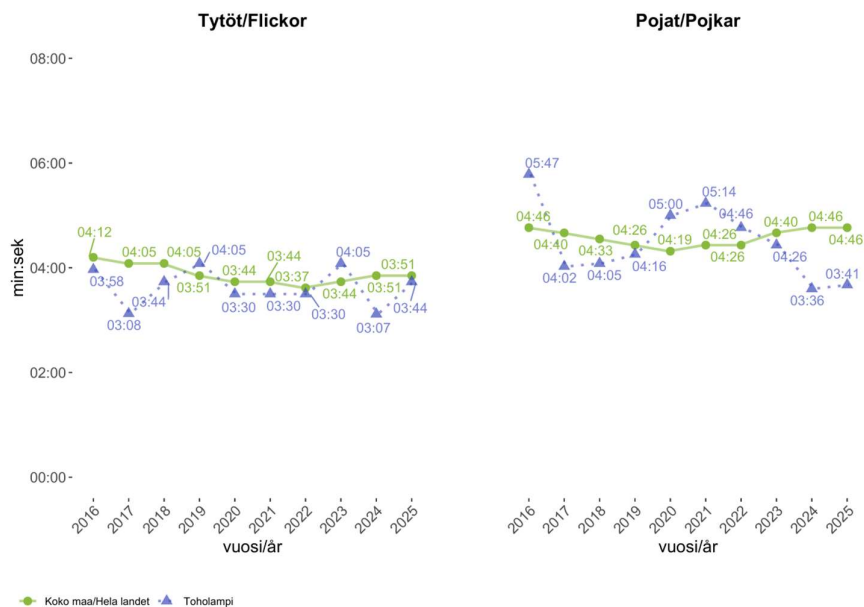
info ind. 5478 Sukupuoli: Yhteensä

Kuva 16: Kahdeksaslukkalaiset, joilla on heikko fyysinen toimintakyky

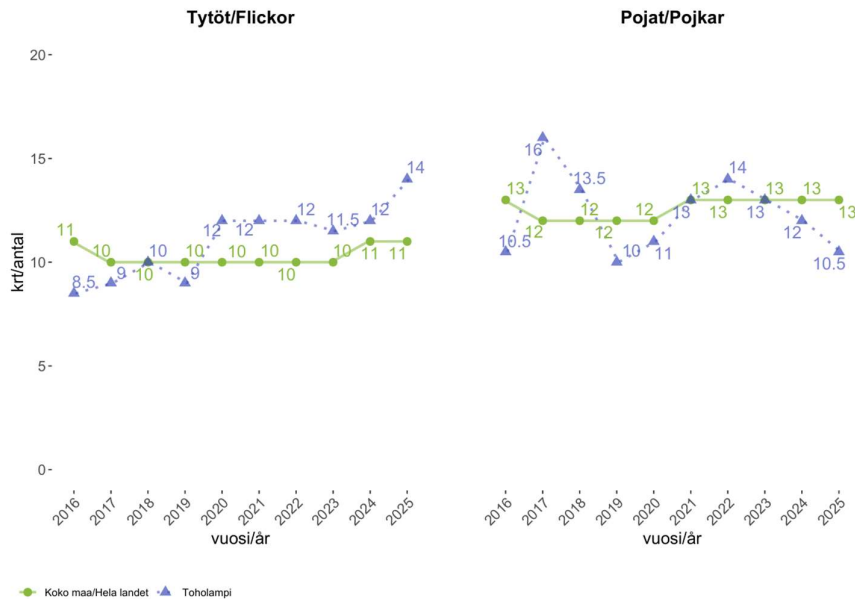
Viidesluokkalaisten fyysinen toimintakyky: Move-testin keskeiset huomiot

20 m viivajuoksu, mediaani (aika), 5. luokka
20 m skyttellöpning, median (tiden), 5. klass

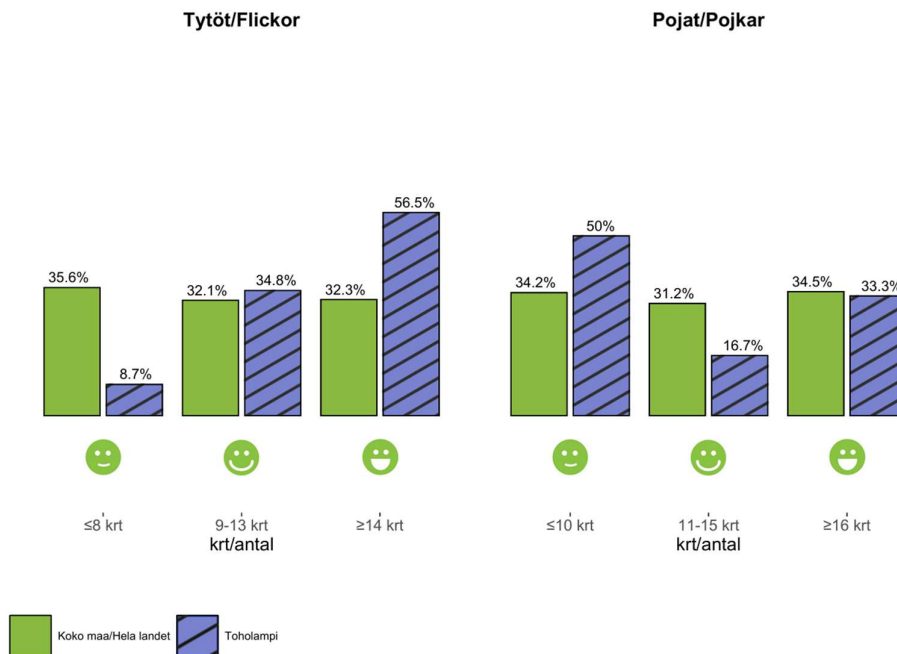
Kuva 17: viidesluokkalaisten poikien tulos 20 metrin viivajuoksussa alle maan keskiarvon ja heikentynyt vuosina 2021–2024, mutta nousua on sen jälkeen havaittavissa.

Heitto-kiinniottoyhdistelmä, mediaani (krt), 5. luokka
Kast med lyra, median (antal), 5. klass

Kuva 18: Heitto-kiinniottoyhdistelmässä on havaittavissa eriytymistä 5. luokkalaisten tyttöjen ja poikien osalta. Tyttöjen tulosten pitkän aikavälin trendi on nouseva, kun taas pojilla tulokset ovat vaihdelleet ja olleet laskussa vuodesta 2022.

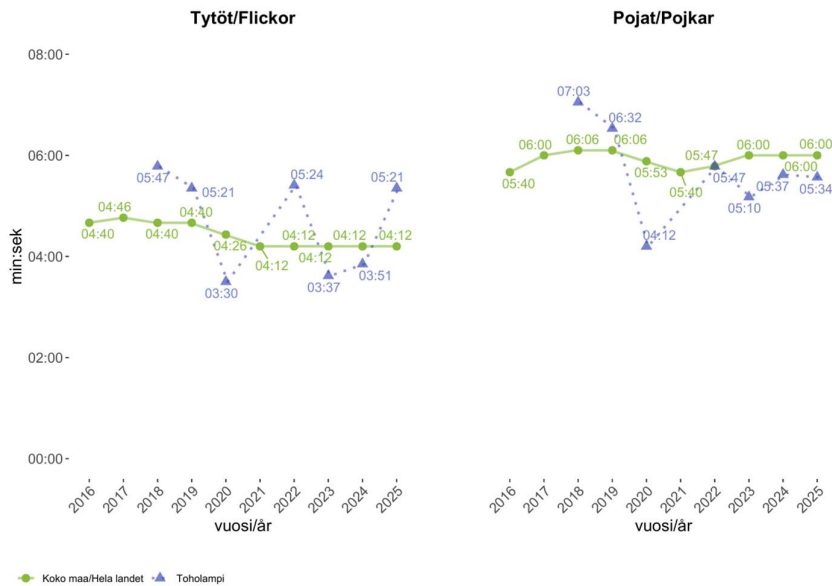
Heitto-kiinniottoyhdistelmä, osuudet tuloluokittain (%), 5. luokka
Kast med lyra, resultatklasser (%), 5. klass

Kuva 19: Puolet tyttöjen tuloksista asettuu parhaimpaan kolmannekseen, kun taas puolet poikien tuloksista asettuu huonoimpaan kolmannekseen.

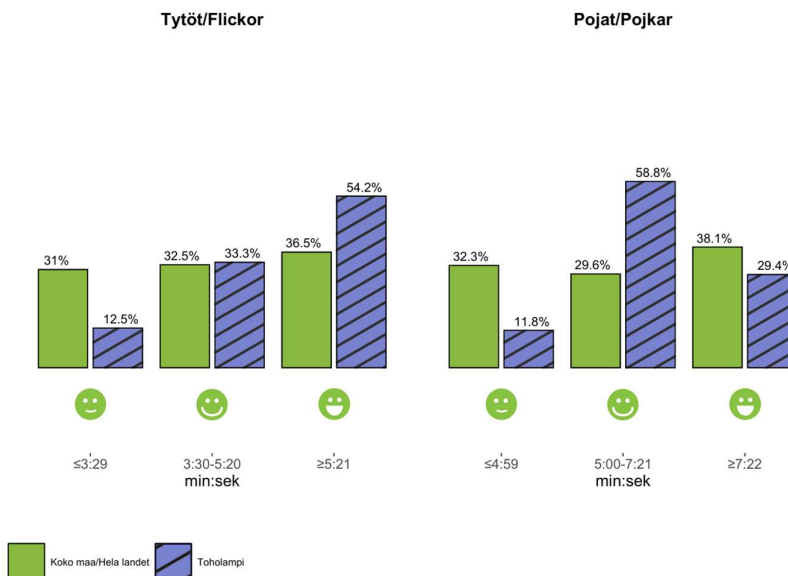
Kahdeksasluokkalaisten fyysinen toimintakyky: MOVE-testin keskeiset huomiot

20 m viivajuoksu, mediaani (aika), 8. luokka
20 m skyttellöpning, median (tiden), 8. klass

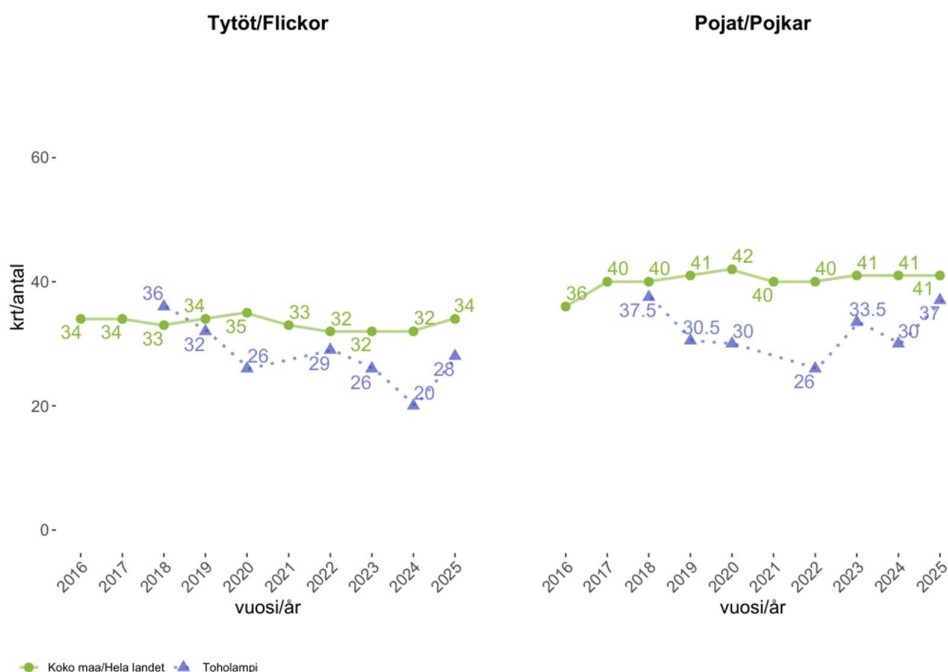
Kuva 20: Kahdeksasluokkalaisten tyttöjen 20 metrin viivajuoksun tulos huomattavasti korkeampi koko maan keskiarvoon verraten, mutta vaihtelua on ollut vuosien varrella paljon.

20 m viivajuoksu, osuudet tulosluokittain (%), 8. luokka
20 m skyttellöpning, resultatklasser (%), 8. klass

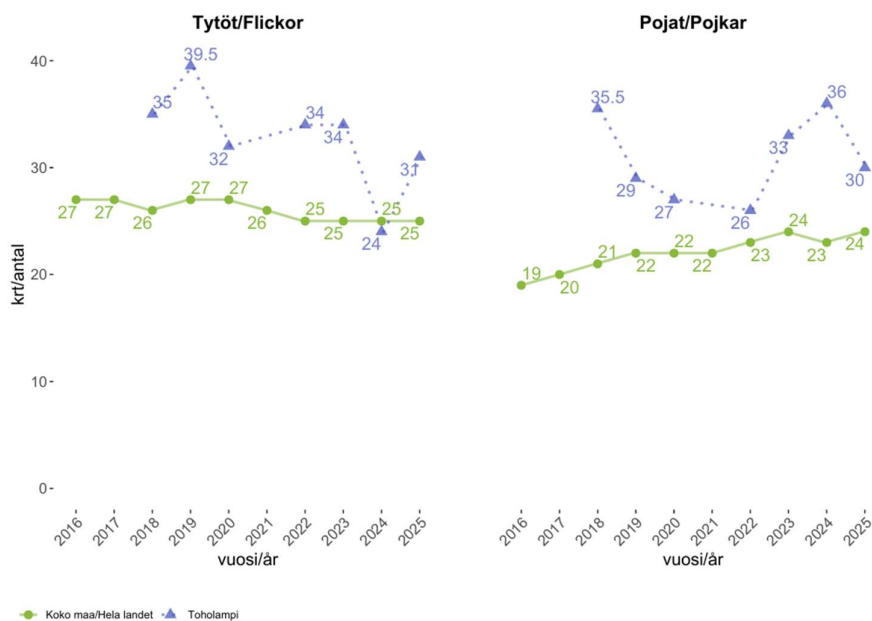
Kuva 21: Suurin osa 8. luokan tyttöjen suorituksista asettuu parhaimpaan kolmannekseen. Poikien osalta tulos on myös hyvä, yli puolet tuloksista asettuu keskitasolle.

Ylävartalon kohotus, mediaani (krt), 8. luokka
Höjning av överkroppen, median (antal), 8. klass

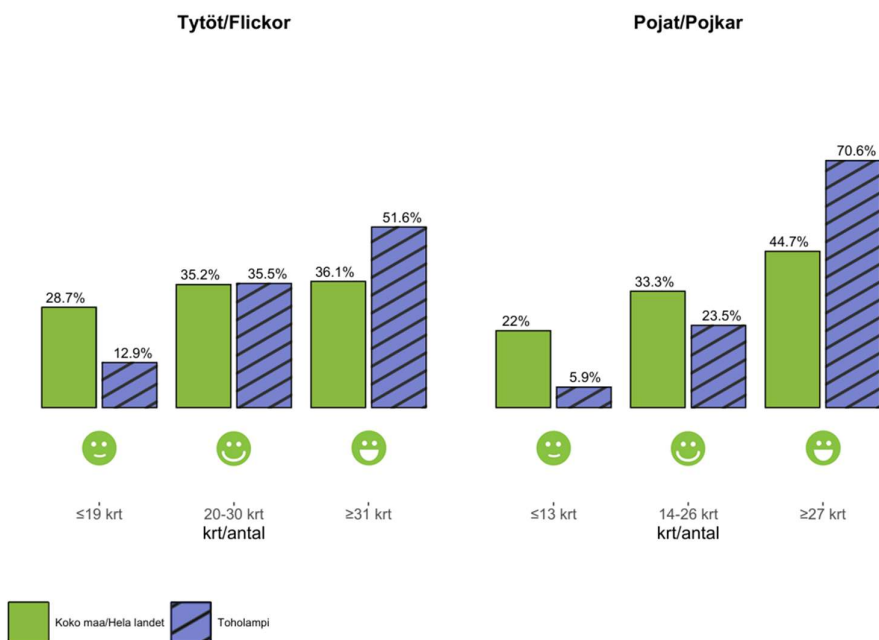
Kuva 22: Toholammin kahdeksaslukkalaisten tulokset ovat heikommat koko maahan nähden. Nousua tuloksissa on kuitenkin havaittavissa viime vuosina.

Etunojapunnerrus, mediaani (krt), 8. luokka
Armpress, median (antal), 8. klass

Kuva 23: Kahdeksaslukkalaisten etunojapunnerrukset ovat koko maan keskiarvoa paremmat.

Etunojapunnerrus, osuudet tulosluokittain (%), 8. luokka
Armpress, resultatklasser (%), 8. klass

Kuva 24: Oheinen kuva tarkentaa tulosta; suurin osa tytöistä ja pojista asettuu parhaimpaan kolmannekseen etunojapunnerrusten määrää mitattaessa.

Liikkuvuus

Move-testissä mitataan myös liikkuvuutta kolmella harjoitteella; kyykistys, alaselän ojennus ja olkapäiden liikkuvuus.

Kyykistys

Kyykistystestin tulokset ovat vaihdelleet vuosien varrella paljon viidesluokkalaisten osalta. Tyttöjen tulokset ovat selvästi parempia kuin poikien. Poikien osuus onnistuneista suorituksista laski 67 prosenttiin, mikä poikkeaa aiemmista vuosista ja valtakunnallisesta tasosta.

Kahdeksaluokkalaisten tulokset ovat olleet keskimäärin yli valtakunnallisen tason: tytöt 93 % ja pojat 89 %. Viimeisimmät tulokset laskivat kuitenkin hieman vuoteen 2024 verraten.

Alaselän liikkuvuus

Alaselän liikkuvuutta mittaavan täysistuntaan ojennustestin tulokset olivat vuonna 2025 erittäin hyvät viidesluokkalaisten osalta. Kaikki tytöt suorittivat testin onnistuneesti ja pojista 90 %. Trendi on ollut laskeva ja tulokset olleet jatkuvasti alle maan keskiarvon – etenkin poikien osalta, mutta viimeisin mittaustulos osoittaa parempaan suuntaan, joka on yli valtakunnallisen tason.

Kaikki kahdeksaluokkalaiset suorittivat testin onnistuneesti. Kokonaisuutena tulokset ovat olleet valtakunnallisen tason yläpuolella tai sen tuntumassa.

Olkapäiden liikkuvuus

Olkapäiden liikkuvuutta mitataan siten, että toinen käsi taivutetaan selän taakse yläkautta ja toinen alakautta, tavoitteena on saada sormenpää kohtaamaan selän takana. Viidennen luokan oppilaiden tuloksissa on ollut vuosien varrella paljon vaihtelua. Uusimmat tulokset osoittavat, että lähes kaikki tytöt tekivät onnistuneen suorituksen molemmilla käsillä.

Pojista onnistuneen tuloksen sai vain hieman alle neljä viidestä oikean käsi yläkautta koukistaen, vasen käsi ylhäällä tulokset olivat vielä tätä heikompia.

Kahdeksannen luokan tyttöjen tuloksissa trendi on ollut nouseva, poikien tulokset ovat sen sijaan vaihdelleet paljon. Uusin tulos osoittaa, että lähes kaikki tytöt ovat saaneet onnistuneen suorituksen, mutta pojista hieman alle neljä viidestä (oikean ja vasemman käden välillä ei eroja).

Huomioita fyysisestä toimintakyvystä ja liikkuvuudesta

Toholammin kunnan Move-tuloksissa huomionarvoista on vaihtelu ikäluokkien välillä. Tulosten tarkastelussa onkin huomioitava ikäluokkien ja oppilasryhmien erilaisuus. Esimerkiksi oppilaiden erilainen harrastustausta voi selittää vuosittaista vaihtelua. Jossakin ikäluokassa voi olla paljon liikuntaharrastajia, toisessa ikäluokassa taas saattaa korostua tietokonepelaaminen.

Yhteenveto 5. lk.

Yhteenvetona 5. luokkalaisten Move-testistä voidaan todeta, että toholampilaisten lasten fyysinen toimintakyky on lähellä koko maan keskiarvoa tai hieman sen alle. Tytöt pärjäsivät testissä hieman poikia paremmin. Huolestuttavaa on, että jopa 43,6 % toholampilaisista 5. luokkalaisista fyysinen toimintakyky on mahdollisesti terveyttä haittaavalla tai kuluttavalla tasolla.

Yhteenveto 8. lk.

Yhteenvetona 8. luokkalaisten Move-testistä voidaan todeta, että toholampilaisten nuorten fyysinen toimintakyky on lähellä koko maan keskiarvoa tai hieman sen alle. Sukupuolten välillä on kuitenkin selkeä jako: tytöt menestyivät testissä huomattavasti poikia paremmin. Toholampilaisista kahdeksaluokkalaisista vajaa kolmanneksella fyysinen toimintakyky on mahdollisesti terveyttä haittaavalla tai kuluttavalla tasolla.

Lasten ja nuorten, sekä kaikkien kuntalaisten liikuttamisen eteen on edelleen tehtävä paljon työtä. Liikunnan lisäämiseen on tehty myös kansallisia toimia. Esimerkiksi perusopetuslain muutos elokuusta 2026 lähtien velvoittaa opetuksen järjestäjiä huomioimaan perusopetuksessa entistä enemmän liikunnalliseen elämäntapaan kasvattamisen.

Kouluterveyskyselyn tärkeimmät tulokset

Kouluterveyskysely on maamme kattavin oppilaiden ja opiskelijoiden kokemuksista terveydestä, hyvinvoinnista, koulunkäynnistä ja opiskelusta sekä elintavoista seurantatietoa tuottava tiedonkeruu.

Oppilaat ja opiskelijat vastaavat kyselyyn tietokoneella tai mobiililaitteilla koulupäivän aikana opettajan valvonnassa. Kysely on vapaaehtoinen ja siihen vastataan nimettömästi.

Kouluterveyskysely tarjoaa kunnille ja hyvinvointialueille tietoa lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin seuraamiseksi ja raportoimiseksi (THL).

Tässä osiossa on koottu keskeisiä hyvinvoinnin mittareita ensin 4. ja 5. luokkalaisten osalta ja jäljempänä 8. ja 9. luokkalaisten osalta. Vihreä indikoi myönteistä kehitystä ja/tai hyvää tulosta, keltainen huolta ja punainen erityisen suurta huolta ilmiöstä, johon tulisi puuttua.

4. ja 5. -luokkalaisten hyvinvointi: kouluterveyskyselyn keskeiset huomiot

TOHOLAMPI, % 4. ja 5. luokan oppilaista	2019	2021	2023	2025
Kokee nukkuvansa tarpeeksi	-	82	86	90
Ei syö aamupalaa joka arkipäivä	27	34	20	30
Ei syö koululounasta päivittäin	15	19	12	35
Ei yhtään hyvää ystävää	1	0	8	2
Tuntee itsensä usein yksinäiseksi	3	2	-	4
Ei ole kiusattu lainkaan lukukauden aikana	76	58	76	80
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa	3	9	-	2
Liikkuu vähintään tunnin päivässä	23	49	49	38
Harrastaa jotakin vähintään kerran viikossa	94	92	92	74
Kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa viimeisen vuoden aikana	16	20	-	5
Kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten henkistä väkivaltaa viimeisen vuoden aikana	18	26	28	-
Harrastaa taidetta ja kulttuuria vähintään yhtenä päivänä viikossa	84	81	69	-
Hampaiden harjaus harvemmin kuin kahdesti päivässä	49	51	55	46
Kokenut seksuaalista kommentointia, ehdottelua, viestittelyä tai kuvamateriaalin näyttämistä vuoden aikana	3	7	-	12
Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä	92	88	86	80
Kokee terveydentilansa keskimääräiseksi tai huonoksi	11	12	10	9

Alakoululaisten hyvinvointi Toholammilla näyttäytyy pääosin hyvänä, mutta kehityksessä on selkeitä huolestuttavia piirteitä.

Myönteisenä kehityksenä korostuu riittäväksi koetun unen lisääntyminen (90 % vuonna 2025), sekä kiusaamattomuuden yleistymisen (80 %). Myös kokemus fyysisestä väkivallasta on vähentynyt merkittävästi (5 %).

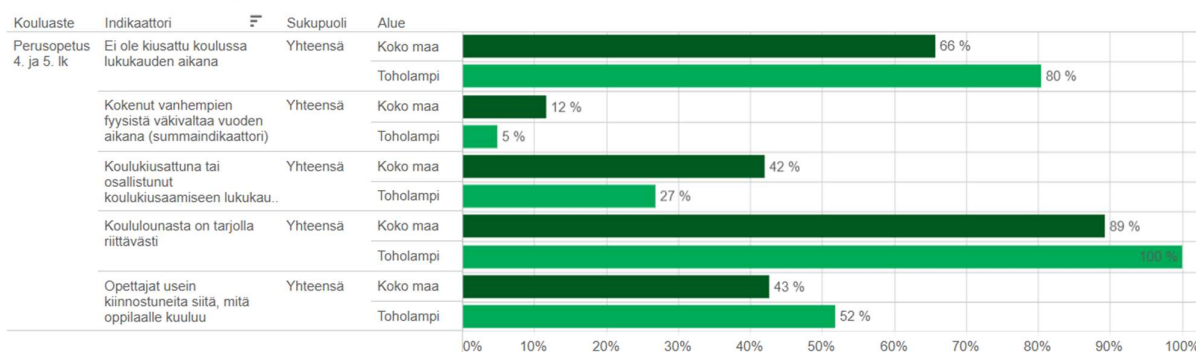
Samanaikaisesti useat hyvinvointia heijastavat tekijät ovat heikentyneet. Erityisen huolestuttavaa on koululounaan päivittäin väliin jättävien osuus (35 %), joka on kasvanut selvästi. On huomattava, että vuonna 2025 kouluterveyskysely toteutettiin samaan aikaan kilpailutetun ruokapalvelutoimijan aloittaessa toimintansa. Keväällä 2027 toteutettavaa kyselyä on tutkittava tarkoin tältä osin. Myös harrastuneisuus on laskenut (74 %) ja liikunta jää monella vähäiseksi. Vain 38 % liikkuu päivittäin. Uusi huolestuttava havainto on seksuaalisen häirinnän (12 %) lisääntyminen.

Kokonaisuutena tulokset osoittavat, että perusturvallisuus ja tyytyväisyys on kohtuullisella tasolla, mutta lasten arjen hyvinvointi, elintavat ja sosiaaliset ympäristöt edellyttävät korostettua tarkastelua ja toimenpiteitä. Lisäksi selkeästi huolestuttaviin ilmiöihin (punaisella) on syytä puuttua lyhyellä aikavälillä.

Yhteenvetona ja vertailun vuoksi vahvuudet ja heikkoudet suhteessa koko maan tulokseen (kouluterveyskysely 4. ja 5. -lk. 2025)

Vahvuudet suhteessa koko maan tulokseen, 2025

Alueen viisi positiivisinta tulosta suhteessa koko maan tulokseen.

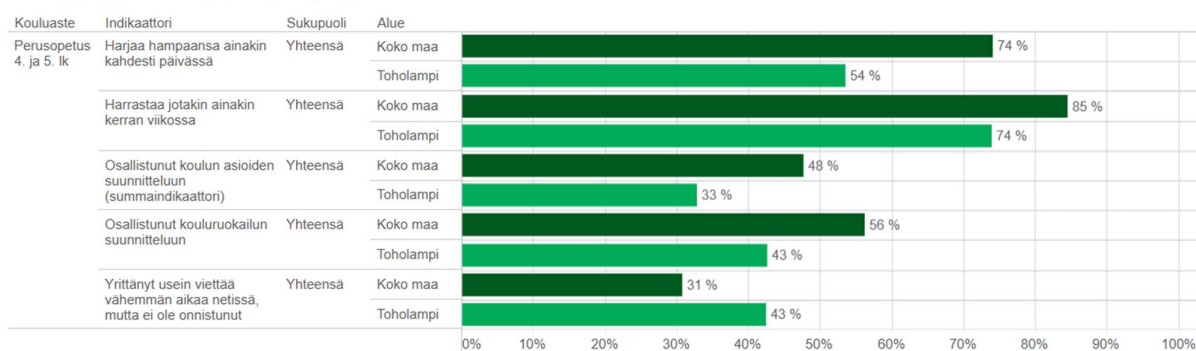

Kuva 25: Vahvuudet eli Toholammin 4. ja 5. -luokkalaisten viisi positiivisinta tulosta koko maan tulokseen nähden

Kehityskohteet

Kehityskohteet suhteessa koko maan tulokseen, 2025

Alueen viisi negatiivisinta tulosta suhteessa koko maan tulokseen.

Kuva 26: Kehityskohteet eli Toholammin 4. ja 5. -luokkalaisten viisi negatiivisinta tulosta koko maan tulokseen nähden

8. ja 9. -luokkalaisten hyvinvointi: kouluterveyskyselyn keskeiset huomiot

TOHOLAMPI, % 8. ja 9. luokan oppilaista	2019	2021	2023	2025
Nukkuu arkisin alle 8 tuntia	24	34	23	30
Ei syö koululounasta päivittäin	15	19	12	35
Ei syö aamupalaa joka arkiamu	32	44	56	42
Tuntee itsensä usein yksinäiseksi	6	12	17	10
Ei ole kiusattu lainkaan lukukauden aikana	76	73	82	78
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa	4	9	4	6
Harrastaa liikuntaa omatoimisesti vapaa-ajalla vähintään viikoittain	81	71	80	76
Harrastaa jotakin vähintään kerran viikossa	96	97	99	82
Vähintään tunnin päivässä liikkuvat	12	23	11	18
Kokee, että asuinalueella ei ole tarpeeksi oleskelutiloja nuorille	37	86	81	76
Kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa viimeisen vuoden aikana	12	10	5	6
Kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten henkistä väkivaltaa viimeisen vuoden aikana	20	44	36	-
Harrastaa taidetta ja kulttuuria vähintään yhtenä päivänä viikossa	51	48	53	-
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa	5	14	11	6
Ei käytä alkoholia	72	54	49	69
Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran	2	1	1	1
Omalla paikkakunnalla on helppo hankkia huumeita	17	30	30	-
Huolta herättävää päihteiden tai nikotiinituotteiden käyttöä tai rahapelaamista	4	6	7	6
Perheen koettu taloudellinen tila kohtalainen tai sitä huonompi	27	25	40	29
Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä	81	75	68	76
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi	12	21	21	11
Kokee pystyvänsä vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun	83,3	-	91,8	-
Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus	3	8	21	16
Kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua vuoden aikana	15	28	34	13

Nuorten hyvinvointi on muuttunut parempaan suuntaan monella mittarilla vuosien aikana.

Erityistä huolta osoittaa vain yksi indikaattori; koululounaan väliin jättävien osuus. Kun aiemmin vain alle viidennes jätti syömättä kouluruoan, uusimmat tulokset osoittavat niin tekevän jo yli kolmasosan 8. ja 9. -luokkalaisista. Kuten jo todettua, kyseessä voi olla yksittäinen poikkeama, joka sijoittuu kouluruokailua koskevien muutosten ja kyselyn toteuttamisen kanssa samaan ajankohtaan. Kouluruoan merkitys on suuri yleisen hyvinvoinnin, mutta erityisesti jaksamisen ja koulumotivaation ylläpitämiseksi. Siksi kouluruokailuun on syytä kiinnittää jatkossa erityistä huomiota.

Toholammilla on useita lievempiä huolenaiheita, kuten erityisesti nuorten tyttöjen ahdistuneisuus sekä koulutyytyväisyyden heikentyminen. Kiusaaminen on pysynyt vuosia samalla tasolla, mutta vähintään kerran viikossa kiusattujen osuus on hieman kasvanut kahden vuoden aikana. Nuorten kokemus oleskelutilojen riittävydestä on pysynyt heikolla tasolla jo pitkään. Vähäiset oleskelutilat voivat johtaa siihen, että nuoret kuluttavat aikaa myös tälle sopimattomilla paikoilla.

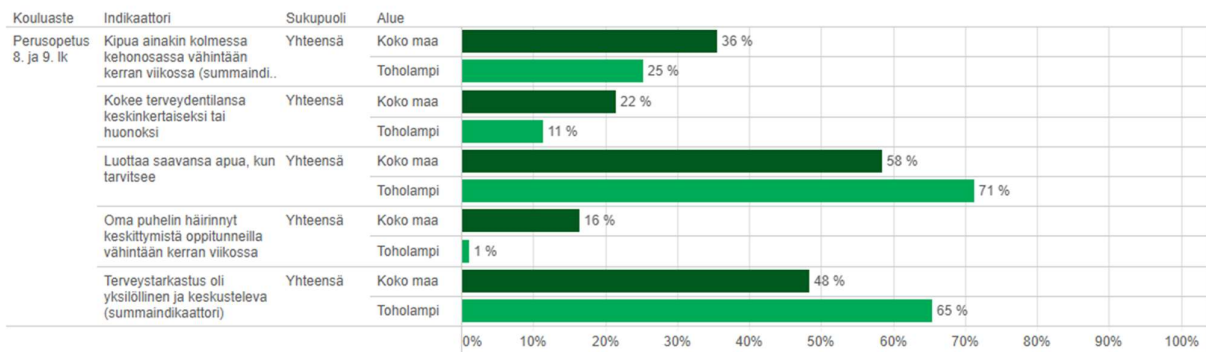
Harrastamisen määrä on jonkin verran laskenut. Aiemmin lähes kaikki nuoret ovat harrastaneet jotain vähintään kerran viikossa, mutta nykyisin noin 4/5 nuorista. Positiivista on, että vähintään tunnin päivässä liikkuvien osuus on kasvanut kahden vuoden takaiseen verran. Liikuntaharrastamisen osalta valtakunnallisessa trendissä on ollut havaittavissa eriytymistä: osa nuorista liikkuu aktiivisesti, kun taas merkittävä osa ei lähes ollenkaan.

Toholampilaisten nuorten hyvinvointiin liittyy useita myönteisiä asioita. Alkoholin käyttö selkeästi vähenee nuorten keskuudessa: tosi humalassa kuukausittain olevien määrä on laskenut ja raittiiden määrä kasvanut merkittävästi. Huolta herättävää päihteiden käyttöä esiintyy, mutta vähäisessä määrin.

Koettu terveydentila ja tyytyväisyys elämään on parantunut, sekä perheiden koettu taloudellinen tila kohentunut. Nämä ovat positiivisia elementtejä.

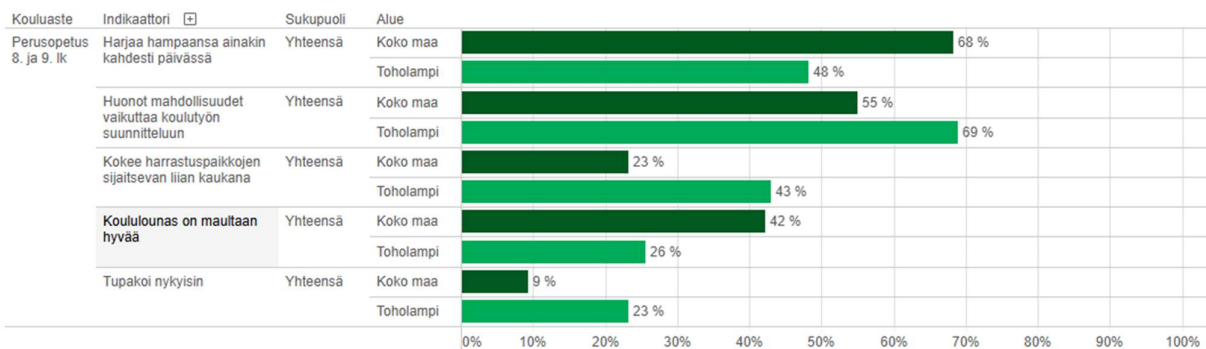
Yhteenvetona ja vertailun vuoksi vahvuudet ja heikkoudet suhteessa koko maan tulokseen (kouluterveyskysely 8. ja 9. -lk. 2025)

Vahvuudet suhteessa koko maan tulokseen, 2025
Alueen viisi positiivisinta tulosta suhteessa koko maan tulokseen.

Kuva 27: Vahvuudet eli Toholammin 8. ja 9. -luokkalaisten viisi positiivisinta tulosta koko maan tulokseen nähden

Kehityskohteet suhteessa koko maan tulokseen, 2025
Alueen viisi negatiivisinta tulosta suhteessa koko maan tulokseen.

Kuva 28: Kehityskohteet eli Toholammin 8. ja 9. -luokkalaisten viisi negatiivisinta tulosta koko maan tulokseen nähden

3.6 Nuoret ja nuoret aikuiset

Myönteistä

- Nuorisotyöttömyys vähäisempää kuin maassa keskimäärin
- Syrjäytymisriskissä olevien 18–24-vuotiaiden määrä on laskenut merkittävästi
- Lukiolaisten koetun terveydentilan parantuminen

Huolenaiheet

- Lukiolaisten kokeman henkisen väkivallan lisääntyminen
- Lukiolaisten koetun yksinäisyyden lisääntyminen

Lukiolaiset

Kouluterveyskysely tehdään lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoille joka toinen vuosi.

TOHOLAMPI, % lukiolaisista	2019	2021	2023	2025
Nukkuu arkisin alle 8 tuntia	31	36	37	32
Ei syö koululounasta päivittäin	31	22	25	20
Ei syö aamupalaa joka arkiamu	40	31	43	32
Tuntee itsensä usein yksinäiseksi	0	13	17	23
Ei ole kiusattu lainkaan lukukauden aikana	95	84	91	93
Harrastaa liikuntaa omatoimisesti vapaa-ajalla vähintään viikoittain	91	76	74	82
Harrastaa jotakin vähintään kerran viikossa	100	95	94	86
Kokee, että asuinalueella on tarpeeksi oleskelutiloja nuorille	38	11	15	32
Kokee, että asuinalueella järjestetään kiinnostavaa vapaa-ajan toimintaa nuorille	40	18	-	27
Kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten henkistä väkivaltaa viimeisen vuoden aikana	38	18	44	-
Harrastaa taidetta ja kulttuuria vähintään yhtenä päivänä viikossa	62	61	85	-
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa	0		14	
Raittius	46	53	51	43
Omalla paikkakunnalla on helppo hankkia huumeita	44	36	34	-
Perheen koettu taloudellinen tila kohtalainen tai sitä huonompi	51	41	38	39
Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä	73	75	50	66
Kokee terveydentilansa keskimertaiseksi tai huonoksi	26	22	37	14
Kokee pystyvänsä vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun	82	89	71	-
Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus	10	16	23	18
Koulu-uupumus	11	13	23	18
Pitää koulunkäynnistä	72	68	60	63
Vähintään kaksi viikkoa kestänyt masennusoireilu	15	13	32	25

Lukiolaisten vastauksista voi havaita, että usean väitteen osalta on tapahtunut kehitystä parempaan suuntaan vuosien 2023 ja 2025 välillä. Yleisesti vastausten tulkinnassa on kuitenkin syytä huomata, että vastaajajoukko on pieni, otannan ollessa vain noin 40 toholampilaista nuorta.

Vuosien välinen vaihtelu voi siten olla suurempaa kuin yläkoululaisten noin 100 vastaajan joukossa. Yleistä hyvinvoinnin tarkastelua haastaa myös se, että suuresta osasta kouluterveyskyselyn tuloksia tietoja Toholammin osalta ei ole raportoitu. Syynä saattaa olla se, että vastaajamäärä on niin pieni, ettei anonymiyyttä voida taata tulosten raportoinnissa.

Joka tapauksessa on huolestuttavaa, että lukiolaisista lähes puolet on kokenut viimeisimmän mittaustiedon mukaan (2023) henkistä väkivaltaa vanhempien tai muun huolta pitävän aikuisen toimesta.

Elämäntapojen osalta on havaittavissa kehitystä parempaan. Päivittäin aamupalan ja lounaan syövien sekä yli 8 tuntia yössä nukkuvien osuus kasvaa.

Lukiolaisten raittiutus on hieman vähentynyt. Itsensä tosi humalaan vähintään kerran kuussa juovien osuus on vajaa 15 % vastaajista vuoden 2023 kyselyn perusteella. Vuoden 2025 osalta tietoja ei ole.

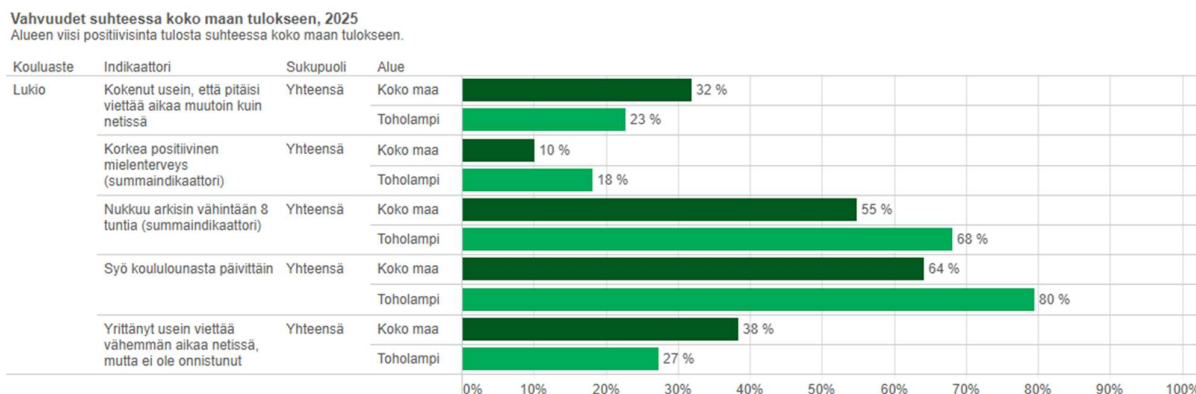
Yksinäisyyden kokemus on jatkanut kasvuaan. Syitä tälle on varmasti monia, mutta tutkimusten valossa ainakin älypuhelimien vaikutus on kiistaton. Yksinäisyyden kokemuksen vähentämiseen on panostettava enemmän jatkossa.

Lukiolaisista valtaosa harrastaa jotakin viikoittain, tosin harrastamisen osuus on yleisesti pienentynyt vuosien aikana. Kuitenkin erikseen tarkasteltuna sekä liikuntaa, että taidetta ja kulttuuria viikoittain harrastavien määrä on kasvanut.

Lukiolaisten koettu tyytyväisyys elämään on kasvanut, mutta edelleen kolmasosa lukiolaisista ei koe olevansa tyytyväinen elämäänsä. Koetun terveydentilan osalta on tapahtunut myönteistä kehitystä. Kun aiemmin lähes 40 % kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, uusimpien mittaustulosten mukaan lukema on 14. Ahdistuneisuus, koulu-uupumus ja yli kaksi viikkoa kestäneet masennusoireilut ovat ilahduttavasti vähentyneet, mutta kaikkien osalta tilanne on ollut merkittävästi parempi mittausvuosina 2019 ja 2021.

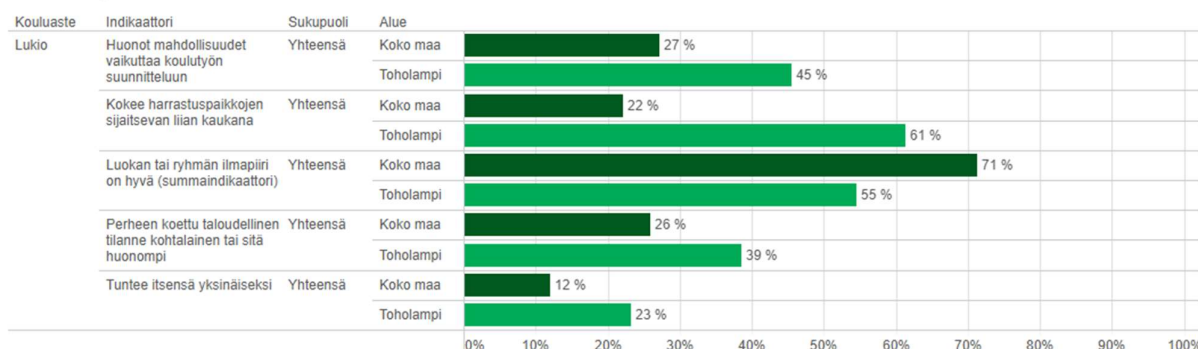
Vastauksista heijastuu nuorille mielekkään ohjatun tekemisen ja nuorisotilojen puute. Osittain kyseessä voi olla myös heijastuma siitä, että kunnan oma nuorisotyö on ollut melko suppeaa ja vähäinen tarjonta on kohdistunut erityisesti ala- ja yläkoululaikäisille. Jatkossa on kiinnitettävä enemmän huomiota myös aikuisuutta lähestyvien nuorten toimintaa.

Yhteenvetona ja vertailun vuoksi vahvuudet ja heikkoudet suhteessa koko maan tulokseen (kouluterveyskysely, lukion 1. ja 2. vuosikurssi, 2025)

Kuva 29: Vahvuudet eli Toholammin lukion 1. ja 2. vuosikurssin viisi positiivisinta tulosta koko maan tulokseen nähden

Kehityskohteet suhteessa koko maan tulokseen, 2025
Alueen viisi negatiivisinta tulosta suhteessa koko maan tulokseen.

Kuva 30: Kehityskohteet eli Toholammien lukion 1. ja 2. vuosikurssin viisi negatiivisinta tulosta koko maan tulokseen nähden

Nuorisotyöttömyys ja koulutuksen ulkopuolelle jääminen

Toholammilla ja Keski-Pohjanmaalla on vähemmän koulutuksen ulkopuolelle jääneitä nuoria kuin koko maassa keskimäärin. Trendi on ollut Toholammilla laskeva vuodesta 2012; koulutuksen ulkopuolella olevien määrä oli 7,7 % vuonna 2012 ja 4,2 % vuonna 2024.

Myös nuorisotyöttömyys on Keski-Pohjanmaalla ja Toholammilla vähäisempää kuin koko maassa. Nuorisotyöttömien osuus 18–24-vuotiaasta työvoimasta on kuitenkin viimeisen viidentoista vuoden aikana noin noussut merkittävästi. Vuonna 2010 Toholammien nuorisotyöttömyysaste oli vain 6,6 %, kun 2025 se oli 10,3 %. Sekä koulutuksen ulkopuolelle jääneiden, että nuorisotyöttömien määrässä esiintyi äkillinen piikki korona-aikana vuonna 2020, mutta taso laski entiselleen molempien osalta jo vuoteen 2021 tultaessa.

Keski-Pohjanmaalla 16–24-vuotiaiden ikäryhmässä saatiin vielä vuonna 2022 enemmän sairaspäivärahaa mielenterveysperusteisesti kuin koko maassa keskimäärin, mutta vähemmän vuosina 2024 ja 2025 ja suunta on ollut vuodesta 2023 voimakkaasti vähenemään päin.

Myös mielenterveyssyiden vuoksi työkyvyttömyyseläkkeellä olevia nuoria on suhteellisesti enemmän Keski-Pohjanmaalla sekä Toholammilla kuin keskimäärin Suomessa. 18–34 –vuotiaiden ikäryhmästä 4,3 % sai vuonna 2024 Toholammilla työkyvyttömyyseläkettä, kun koko maassa luku oli vain 1,8 %.

Nuorten tulevaisuususkko

Vuosittain laadittava nuorisobarometri tarjoaa ajankohtaista tietoa valtakunnallisesti nuorison hyvinvoinnista. Kuntakohtaisia tietoja ei ole saatavilla, mutta barometrin tulokset kannattaa huomioida myös paikallisesti kunnassa ja sen päätöksenteossa. Muutamia nostoja vuoden 2025 nuorisobarometristä:

- omaan tulevaisuuteen optimistisesti suhtautuvien nuorten määrä on vähentynyt (2021: 80 % > 2025; 61 %)
- maailman tulevaisuuteen optimistisesti suhtautuvien nuorten määrä on vähentynyt (2021; 39 %, 2025; 17 %)

Nuorten tulevaisuususkon heikentyminen jossain määrin odotettua katsoen maailman tapahtumia viime vuosina sekä pitkäaikaisia laajempia uhkia (Ukrainan sota, Lähi-idän kriisi, moninapaistuminen, ilmastomuutos, luontokato). Nuoret reagoivat vanhempia herkemmin ympäristössä tapahtuviin asioihin.

Nuorisobarometri tarjoaa havaintojensa pohjalta erilaisia politiikkasuosituksia, joista osa voidaan tehdä paikallisesti kunnissa. Tässä niistä muutamia, joita Toholammillakin voisi tehdä:

- panostaminen koulutukseen ja kasvatukseen pitkäjänteisesti
- mielenterveyspalveluiden helppo ja nopea asiointi
- nuorisotyön resurssien turvaaminen
- nuorten osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien vahvistaminen

3.7 Työikäiset

Myönteistä

- Hammaslääkäri- ja hoitajan vastaanottopalveluita riittämättömästi saaneiden osuus selkeästi muuta maata vähäisempää (Keski-Pohjanmaa)
- Merkittävä psyykkinen kuormittuneisuus muuta maata vähäisempää (Keski-Pohjanmaa)
- Kunnassa hyvät mahdollisuudet hyvinvoinnin omatoimiseen edistämiseen

Huolenaiheet

- Työttömyys lisääntynyt viime vuosina
- Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä kasvanut merkittävästi
- Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen määrä nousee
- Työkyvyttömyyseläkettä saavien määrä kasvanut

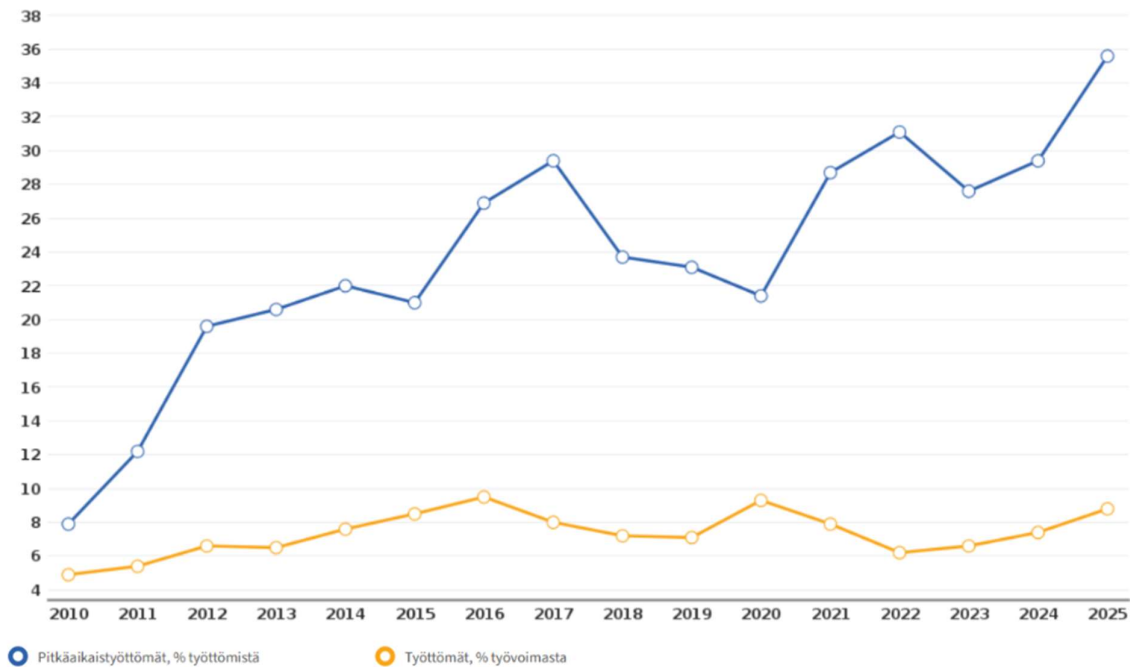
Työikäisestä väestöstä ei ole saataville kattavia ihmisten omaan kokemukseen perustuvia tilastoja kuntatasolla. Hyvinvointia joudutaan usein tarkastelemaan rekisteriaineistossa ilmenevän pahoinvoinnin perusteella, olettamuksella, että mitä vähemmän on pahoinvointia, sitä enemmän on hyvinvointia kunnassa.

Terve Suomi -tutkimuksessa (2022, THL) on kerätty tietoa väestön hyvinvoinnista hyvinvointialueiden tasolla. Tulokset ovat osin yleistettävissä myös Toholammin asukkaisiin. Keltainen väri taulukossa tarkoittaa selkeästi maan keskiarvoa heikompaa tulosta, vihreä väri vastaavasti maan keskiarvoa parempaa tulosta. Ilman väriä olevissa muuttujissa ero on alle 10 prosenttia.

Osuus työikäisistä (20–64-vuotiaat) (tiedot vuodelta 2024, ellei toisin ilmoiteta)		Koko maa	Keski-Pohjanmaa	Suunta (K-P, 2010-2025)
Hyvinvointi				
	Rahanpuutteen vuoksi ruoasta, lääkkeistä tai lääkärikäynneistä tinkimään joutuneiden osuus	28,5	25,5	---
	Elämänlaatusa (EuroHIS-8) hyväksi tuntevien osuus	49,5	52	---
	Erittäin heikko osallisuuden kokemus	11	9	↓
	Päivittäisen elämänsä turvattomaksi kokeneiden osuus	5	2,5	---
	Asuinalueensa olosuhteisiin tyytyväisten osuus	79	81	---
	Fyysistä tai henkistä lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden osuus	10,5	11,5	---
	Aktiivisesti järjestötoimintaan tms. osallistuvien osuus	24 (2020)	27 (2020)	↓
	Syrjintää työssä tai työnhaussa kokeneet	14,5 (2022)	10 (2022)	?
Terveys				
	Terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus	33	36,5	↑
	Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus	15	14	---
	Positiivinen mielenterveys (SWEMWBS) -mittarin pistemäärä asteikolla 7-35p (keskiarvo)	23	23,5	---
	Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus	20	16	↓
	Itsemurha-ajatuksia 12 viime kuukauden aikana kokeneiden osuus	11,5	9	---
	Terveyspalveluja mielenterveysongelmien vuoksi käyttäneiden osuus	17	15	↑

Toiminta- ja työkyky				
	Toimintarajoitteita terveysongelman vuoksi	30,5	29	↓
	100 metrin matkan juoksemisessa suuria vaikeuksia	10,5	9,5	---
	500 metrin matkan kävelemisessä suuria vaikeuksia	2,5	3,5	---
	Itsensä täysin tai osittain työkyvyttömäksi kokevien osuus	20	22,5	↓
	Niiden osuus, jotka uskovat, että todennäköisesti eivät jaksaa työskennellä vanhuuseläkeikään saakka	25	27	---
	Työkykynsä heikentyneeksi arvioivien osuus	27,4 (2020)	23 (2020)	↓
Elintavat ja riskitekijät				
	Lihavien osuus (kehon painoindeksi BMI $\geq$ 30 kg/m ²)	25,5	26	↑
	Riittämättömästi nukkuvien osuus	24	24	↓
	Rahapelaaminen vähintään alhaisen riskin tasolla (PGSI $\geq$ 1 pistettä)	9,5	9,5	↓
	Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C)	28	25,5	↓
	Terveysliikuntasuosituksen mukaan liian vähän liikkuvien osuus	56	60	---
	Niukasti kasviksia sekä hedelmiä ja marjoja syövien osuus	8,5	8	↓
	Päivittäin tupakka- tai nikotiinituotteita käyttävien osuus	17,5	17	↓
Palvelut				
	Tutkimuksiin ja hoitoihin riittävän nopeasti terveydenhuollon viimeisellä käynnillä päässeet	62	55	↓
	Myönteinen asiakaskokemus viimeksi käytetyssä terveyspalvelussa	67	63	---
	Korkeat asukasmaksut haitanneet hoidon saantia	35	34	↑
	Lääkärin vastaanottopalveluita riittämättömästi saaneet	25	23,5	↑
	Hammaslääkärin palveluita riittämättömästi saaneet	30	19	---
	Hoitajan vastaanottopalveluita riittämättömästi saaneet	18,5	14,5	↑
	Kulttuuripalveluita ei tarjolla riittävästi (pl. kirjastopalvelut)	21,5 (2022)	31 (2022)	?
	Syrjintää sosiaali- tai terveyspalveluissa kokeneet		4 (2022)	?

Työllisyys, sairaudet ja julkiset palvelut

Kuva 31: Työttömien osuus työvoimasta ja pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä Toholammilla 2010 – 2025

Analyysi

Työttömyys on noussut Toholammilla hieman vuodesta 2023, ollen kuitenkin edelleen koko maata vähäisempää (8,8 % 12/2025). Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä oli 35,6 %. Työttömyys on hieman yleisempää miesten, kuin naisten keskuudessa.

Pitkäaikais- ja nuorisotyöttömyyteen pyritään puuttumaan mm. Toholammin kunnan ylläpitämän Inspis- ja Starttipaja-toiminnan avulla. Sen kuntouttavan sekä nuorten työpajatoiminnan piirissä on jatkuvasti noin 15–20 henkilöä. Työpajatoiminnan tarkoituksena on auttaa osallistujaa työn tai koulutuksen pariin, sekä ylipäätään ylläpitää ja parantaa yksilön toimintakykyä. Yhteistyötä tehdään Soiten ja Etsivän nuorisotyön kanssa.

Työkyvyttömyyseläkettä saavien osuus on noussut Toholammilla viime vuosina, kun taas valtakunnallisesti ja Keski-Pohjanmaahan osuus laskee. Lukema oli Toholammilla 9,9 % vuonna 2025, Keski-Pohjanmaalla 6,8 % ja koko maassa 5,8 %.

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen osuus väestöstä on Toholammilla koko maata ja Keski-Pohjanmaata suurempi. Esimerkiksi 25–64 –vuotiaiden keskuudessa lukema oli vuonna 2025 Toholammilla 30 %, Keski-Pohjanmaalla 23,7 % ja koko maassa 21,6 %.

Toholammilla ylläpidetään vahvaa liikunta- ja kulttuuripalveluiden verkkoa, jotta omaehtoinen hyvinvoinnin ja terveyden ylläpito on mahdollista. Työikäiset ovat aktiivisia palveluiden käyttäjiä.

3.8 Ikäihmiset

Myönteistä

- Yhdistysten ja kunnan yhteistyö mm. liikunnallisen elämäntavan edistämiseksi
- Soiten eSeniorit tarjoavat matalankynnyksen digiapua
- Sepelvaltimotaudin, verenpainetaudin ja nivelreuman vuoksi erityiskorvattavia lääkkeitä saavien osuus on laskenut huomattavasti
- Sosiaali- ja terveyspalveluiden toimivuus koko maahan verrattuna

Huolenaiheet

- Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen yleisesti suuri osuus
- Valtiontalouden sopeutukset saattavat tulevaisuudessa heikentää ikäihmisten palveluita

Ikääntyneiden kokemuksellisesta hyvinvoinnista on olemassa valtakunnallisesti vertailukelpoista tietoa vain maakuntatasolla. Hyvinvointia voi tarkastella kuntien tuottamien palvelujen saavutettavuuden perusteella sekä aineellisen elintason kautta.

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen suhteellinen osuus yli 65-vuotiaista on Toholammilla korkeampi kuin koko maassa. Toholammilla yli 65-vuotiaista 65,2 % on oikeutettu johonkin pitkäaikaissairauden hoitoon käytettävän lääkkeen KELA-korvaukseen, kun valtakunnallisesti luku on 60,5 %.

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen suhteellinen osuus yli 65-vuotiaista on kuitenkin laskenut, mikä toivottavasti johtuu siitä, että väestö olisi jatkossa terveempää eikä tarvitsisi erityiskorvattavia lääkkeitä. Vuonna 2015 KELA-korvaukseen oikeutettujen yli 65-vuotiaiden osuus oli 68,8 %. Ajanjaksolla 2015–2025 erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen henkilöiden osuus suhteutettuna vastaavan ikäiseen väestöön muuttui seuraavasti eri sairauksien osalta.

	2015	2025
Alzheimerin tauti*	3,9	0,7 (2021)
Astma	11,6	12,8
Diabetes	20,5	23,5
Epilepsia ym.	2,1	2,6
Psykoosi	2,5	2,1
Nivelreuma	4,1	3,5
Sepelvaltimotauti	17,6	11,1
Verenpainetauti	38	25,1

*Alzheimerin taudin osalta korvaukseen oikeuttavat lääkeaineet ovat muuttuneet huomattavasti, joten luku ei ole vertailukelpoinen.

Erityisesti vaikeat ja pitkäaikaisesti hoidettavat sepelvaltimotauti sekä verenpainetauti ovat laskeneet merkittävästi 10 vuoden tarkastelujaksolla. Myös Alzheimerin tauti, nivelreuma ja psykoosi ovat vähentyneet. Astman, diabeteksen ja epilepsian vuoksi erityiskorvattavaa lääkettä saavien osuudet ovat lisääntyneet.

Omaishoidon piirissä on Toholammilla ja koko Keski-Pohjanmaalla suurempi osuus ikääntyneistä kuin koko maassa keskimäärin. 1000 asukasta kohden omaishoidossa oli Toholammilla 20, Keski-Pohjanmaalla 13 ja koko maassa 9 henkilöä vuonna 2025. Ympäri vuorokautisessa palveluasumisessa olevien määrä on laskenut merkittävästi Toholammilla vuodesta 2010, jolloin

palvelun piirissä oli n. 7,5 % yli 65-vuotiaista, kun vuonna 2025 luku oli 3,4 %. Koko maassa ympärivuorokautisen hoivan piirissä oli 3,6 % vuonna 2025.

Toholammin kunnassa on käytössä yli 64-vuotiaille, eläkkeellä oleville seniorikortti, joka oikeuttaa ohjattuun kuntosaliharjoitteluun joko kunnan tuottamassa ryhmässä tai muun toimijan vetämissä ryhmissä 45 euron arvosta. Tavoitteena on, että liikunnan avulla voidaan viivästyttää ikääntymisen aiheuttamia muutoksia fyysiselle toimintakyvylle.

Hyvinvointialue järjestää yhteistyössä alueen eläkejärjestöjen kanssa eSeniorit-toimintaa, jossa vertaisohjaajat tarjoavat digitukea ikääntyneille älypuhelin, sähköpostin, erilaisten somekanavien sekä Soiten sähköisten palveluiden käytössä. Toimintakonsepti tukee osaltaan ikäihmisten osallisuutta ja aktiivisuutta.

Toholammilla toimii myös monia aktiivisia yhdistyksiä, kuten Eläkeliitto ja Hyvinvointikeskus Jussinpirtti, jotka tarjoavat ikääntyneille suunnattua toimintaa. Kunta tekee yhteistyötä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa ja tukee niitä myös taloudellisesti.

Osuus ikäihmisistä (yli 65-vuotiaat) (tiedot vuodelta 2024, ellei toisin ilmoiteta)	Koko maa	Keski-Pohjanmaa	Suunta (K-P, 2018–2024)
Asuinalueensa olosuhteisiin tyytyväiset	82,5	83,5	---
Onnelliseksi itsensä kokeneet	53,5	56,5	---
Fyysistä tai henkistä lähisuhdeväkivaltaa kokeneet	3,5 (2022)	3,5 (2022)	
Erittäin heikko osallisuuden kokemus	8	5,5	↓
Päivittäisen elämänsä turvattomaksi kokeneet	4	4,5	↑
Riittämättömästi nukkuneet	11,5	10,5	---
Lääkärin vastaanottopalveluita riittämättömästi saaneet	25	17,5	↑
Hammaslääkärin palveluita riittämättömästi saaneiden osuus	19	17	
Korkeat asiakasmaksut haitanneet hoidon saantia	41,5	42	↑
Hankalat matkat haitanneet hoidon saantia, (%) terveyspalveluja käyttäneistä	29	21,5	↓
Koki palvelun sujuvaksi, (%) terveyspalveluja käyttäneistä	54,5	57	---
Koki palvelun sujuvaksi, (%) sosiaalipalveluita käyttäneistä	54,5	60,5	
Syrjintää sosiaali- tai terveyspalveluissa kokeneet	3 (2022)	4 (2022)	

Keski-Pohjanmaalla ollaan monella hyvinvointia kuvaavalla mittarilla paremmassa tilanteessa koko maahan verrattuna. Yllä olevien mittareiden valossa vain syrjinnän kokemus osoittaa olennaisesti huonompaa lukemaa koko maahan verrattuna. Sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta Keski-Pohjanmaalla on selkeästi parempi tilanne, mutta palveluihin kohdistuu säästöpainetta, mikä voi jatkossa heikentää alueen tuloksia.

4 Painopisteiden, tavoitteiden ja toimenpiteiden arviointi

Toholammin kunnan edellisessä hyvinvointisuunnitelmassa 2024–2025 asetetut hyvinvointilupaukset ja niiden toteutuminen on kuvattu alla analyysimuodossa.

Toholammin kunnan hyvinvointilupaukset vuoteen 2025

- Laadukkaat lasten ja perheiden palvelut
- Terveellinen ja turvallinen nuoruus
- Tuemme työllistymistä ja kannustamme yrittäjyyteen
- Osallistava ja yhteisöllinen asuinympäristö
- Aktiivinen ja vireä vanhuus

1. Laadukkaat lasten ja perheiden palvelut

Toholammilla tarjotaan laadukasta varhaiskasvatusta kaikkien perheiden tarpeisiin. Työntekijät ovat sitoutuneita, mistä kertoo esimerkiksi se, että varhaiskasvatuksen toimintaa ja pedagogiikkaa on mietitty tarkkaan jatkuvasti kehittäen. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä täsmäkoulutettiin esimerkiksi leikki- ja tunnetaitoihin. Toholammilla panostetaan leikkiin ja sen pedagogiikkaan varhaiskasvatuksessa. Erityisenä konseptina mainittakoon myös ulkopäiväkotit Kanervalla, joka tukee erityisellä tavalla esimerkiksi luontosuhteen positiivista kehitystä.

Tilastokeskuksen mukaan varhaiskasvatuksen piirissä oli 90 lasta (1-6 -vuotiaat) vuonna 2024. Tämä on n. 62 % 1 - 6 -vuotiaista. Keski-Pohjanmaalla varhaiskasvatukseen osallistumisaste oli samaisena vuonna 74,6 % (1-6 -vuotiaat). Varhaiskasvatuksessa noudatetaan lakisäätöisiä henkilöstömitoituksia, jotka toteutuvat Toholammilla erinomaisesti.

Kleemolan koulun toiminta loppui lasten määrän merkittävän vähenemisen myötä syksyllä 2025. Oppilaat siirtyivät joko Herman Ojalan tai Sykäräisen koululle. Muutos toteutui jälkikäteen arvioiden kohtuullisen sujuvasti. Oppilasmäärän lasku tulee haastamaan edelleen tulevana vuosina perusopetuksen järjestämistä.

Toholammilla on vähäinen lastensuojelun asiakasmäärä (1 % 0–17-vuotiaita vastaavan ikäisestä väestöstä 2025) ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä (1,3 % 0–17-vuotiaita vastaavan ikäisestä väestöstä 2024), mikä antaa osviittaa siitä, että kunta kykenee osaltaan tarjoamaan hyvät rakenteet lasten ja nuorten kasvulle ja kehitykselle sekä perheiden tukemiselle.

Hyvinvointialue Soite järjestää laajasti perheiden palveluita: neuvola, kouluterveydenhuolto, lastensuojelu, perheiden muut sosiaalipalvelut, mielenterveyspalvelut ja monipuolista kohtaamistoimintaa. Perheiden palveluita on koottu yhteen perhekeskuksiin, joista Toholammilta katsoen lähin sijaitsee Kannuksessa. Soiten perhekeskustoiminnassa käytetään monipuolisia menetelmiä (Lapset puheeksi, Voimaperheet, Nuorten masennuksen interventio, Perhepolku-verkkokurssi jne.), jotka tarjoavat ratkaisuja lasten ja perheiden haasteisiin ja toisaalta ennaltaehkäisevät niitä. Soiten kanssa tehdään yhteistyötä myös yhteisövaikuttavuustyössä.

Soiten ja kunnan lisäksi lasten ja perheiden palveluita tuottavat myös kolmas sektori. Toholammilla toimii mm. 4H-yhdistys, joka järjestää lapsille kerhotoimintaa ja varhaisnuorille kesätoita ja yrittäjyyskasvatusta. Liikunnan saralla toimii Toholammin Urheilijat, jotka tarjoavat lapsille ja nuorille vapaamuotoista ja tavoitteellista liikuntaharrastusta useiden lajien parissa.

Toholammin sivistystoimi sai pelkästään vuosina 2024 - 2025 yli 430 000 € tukia ja avustuksia kehittämistoimintaan. Rahoituksella on pystytty toteuttamaan lapsille ja perheille esimerkiksi lasten kesäleirejä, maksutonta Lampin mallin harrastustoimintaa, lisäresurssia varhaiskasvatukseen, S2- ja oman äidinkielen opetusta, nuorisotyötä kouluissa ja etsivän nuorisotyöntekijän toimesta, nuorten työpajatoimintaa sekä paljon muuta.

Varhaiskasvatuksessa ja kouluilla tehdään kirjavinkkauksia. Lisäksi kunnassa pyörii jatkuvasti erilaisia hankkeita, jotka vahvistavat kunnan omaa resurssia monipuolisesti. Lasten ja perheiden palveluissa toimi vuosina 2024 ja 2025 esimerkiksi Liikkuva koulu ja Move!, Loikkaa liikkeelle! ja yhteisöllisen oppilashuollon hanke.

Toholammilla on kattavasti niin kunnan, hyvinvointialueen kuin kolmannen sektorin tarjoamia lasten ja perheiden palveluita. Erilaiset ennaltaehkäisevät harrastus- ja vapaa-ajan palvelut ovat hyvin suosittuja. Soite – kuten muutkin hyvinvointialueet – on joutunut sopeuttamaan talouttaan ja osa toimista kohdistuu myös Toholammille. Esimerkiksi lasten ja nuorten oikomishoito toteutetaan nykyisin Kannuksessa.

Voitaneen arvioida, että kunnassa on voitu tarjota pääsääntöisesti tasa-arvoiset ja laadukkaat lasten ja perheiden palvelut.

2. Terveellinen ja turvallinen nuoruus

Nuorisotyöttömyys (10,3 % v. 2025) on Toholammilla muuta maata matalampaa ja syrjäytymisvaarassa olevien määrä vähäisempi (14,8 % v. 2024). Lukemat ovat siten verrattain kohtuullisen hyviä. Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17–24-vuotiaiden osuus vastaavan ikäisestä väestöstä on Toholammilla 4,2 %, kun koko maassa lukema on 8,1 %.

Yläkouluikäisten elämäntapojen osalta huonoa suuntaa osoittaa se, että yhä harvempi syö aamupalan ja koululounaan. Lukiolaisten osalta tilanne on parempi. Huolestuttavaa päihteiden käyttöä on yläkouluikäisten keskuudessa vain vähän (6 % 8. ja 9. -luokkalaisista). Lukiolaisten osalta uusimpia tietoja ei ole saatavilla, mutta vuonna 2023 jopa 14 % on kertonut olleensa vähintään kerran kuukaudessa tosi humalassa, mikä on korkea lukema.

MOVE-mittaukset osoittavat, että vajaa kolmanneksella 8. luokkalaisista (v. 2025) oli heikko fyysinen toimintakyky. MOVE-testien tulokset vaihtelevat pienessä kunnassa pienen otannan vuoksi paljon, mutta yleisesti näkyvissä on fyysisen toimintakyvyn heikentymistä niin Toholammilla, kuin koko maan tasolla.

Yläkouluikäisissä koulukiusaamista on jonkin verran. 22 % yläkouluikäisistä on kokenut kiusaamista ainakin kerran lukukaudessa. Kiusaamisessa tavoitetilana on nolla kiusaamistapausta – koulussa ja vapaa-ajalla. Lukioikäisissä lukukauden aikana kiusaamista kokeneita oli 7 %.

Nuorten vapaa-ajan vietto on ikuisuuskysymys, jonka kehittämiseen kunnissa on rajallisesti mahdollisuuksia. Toholammilla nuoriso ei kuitenkaan vaikuta olevan tyytyväisiä kunnassa oleviin nuorisotiloihin. Kouluterveyskysely osoittaa, että vain n. neljäsosan mielestä kunnassa on riittävästi oleskelutiloja nuorille. Nuorten oleskelutiloihin panostamalla voidaan ehkäistä haitallista käyttäytymistä ja häiritsevää toimintaa, sekä mahdollisesti päihteiden käyttöä. Samalla voidaan tukea nuorten yhteisöllisyyttä ja turvallista itsenäistymistä.

Toholammilla ei ole perinteistä nuorisotyöntekijää, mutta yläkoulussa on toiminut joitakin vuosia koulunuorisotyöntekijä, joka tukee nuorten kasvua ja kehitystä opettajien tukena. Toholammilla haetaan aktiivisesti hankeavustuksia ja muuta julkista rahoitusta koulunuorisotyön ja nuorten vapaa-ajan toiminnan edistämiseksi. Aluehallintoviraston tuella on voitu jatkaa esimerkiksi Etsivän nuorisotyön toimintaa.

Nuorille järjestetään koulussa ja vapaa-ajalla erilaista viriketoimintaa, kuten laskettelureissuja, toiminnallisia päiviä ja urheilukisoja. Ne vahvistavat yhteisöllisyyttä ja tuovat mielekkyyttä ja vaihtelua arkeen.

Nuorten osallisuus ja kokemus kuulluksi tulemisesta vahvistavat nuorten luottamusta yhteiskuntaan ja tulevaisuuteen. Toholammilla pyritään vahvistamaan nuorten osallisuutta esimerkiksi osallistuvan budjetoinnin, oppilaskunnan, nuorisovaltuuston sekä muiden osallistavien

tempausten avulla. Lukiossa tarjotaan opiskelijoille säännöllisesti mahdollisuutta toimittaa palautetta opetuksesta rehtorille. Myös opetuksessa oppilaita ja opiskelijoita halutaan kuulla.

Kouluterveyskysely ja muut tilastotiedot osoittavat, että Toholammilla nuorille voidaan taata keskimäärin varsin terveellinen ja turvallinen nuoruus.

3. Tuemme työllistymistä ja kannustamme yrittäjyyteen

Toholammilla panostetaan ihmisten työllistymiseen, työttömyyden vähentämiseen ja yrittäjyyden tukemiseen. Viime vuosina työttömyys on noussut koko Suomessa ja Toholammilla. Työttömien osuus työvoimasta oli vuoden 2025 lopulla 9,2 %. Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä oli 35,6 %.

Viime vuosina aloittaneiden yritysten määrä on ollut hieman pienempi lopettaneiden määrään verraten. Työpaikkojen määrä Toholammilla on ollut laskusuunnassa pitkään. Vuoden 2024 lopussa alueella työssäkäyvien, eli työpaikkojen määrä oli hieman alle tuhat. Samalla myös alueen työlliset ovat vähentyneet, hyvin samassa suhteessa työpaikkojen vähentymisen kanssa. Työpaikkojen ja työllisten määrän vähentyminen noudattelee kansallista trendiä, jossa maaseutukuntien väestö ja työpaikat vähenevät. Toholammilla oli julkisesti avoinna 11 työpaikkaa vuoden 2024 lopulla, ja 7 työpaikkaa vuoden 2025 lopulla. Lukema ei poikkea merkittävästi muista alueen samankokoisista kunnista ja moni työpaikka täytetään siten, ettei avoin paikka tule työvoimaviranomaisen tietoon.

Kunta toimii aktiivisessa yhteistyössä paikallisen yrittäjäjärjestön kanssa. Säännöllisesti järjestetään yrittäjien aamukahvit, jonka yhteydessä käydään kunnan ja yrittäjien kesken vuoropuhelua.

Päätöksenteolla tuetaan uusien kasvuympäristöjen ja sitä kautta uusien työpaikkojen syntymistä. Toholammilla on suhtauduttu pääsääntöisesti myönteisesti uusiin kuntaan sijoittuviin investointeihin, ja kunta on ollut aktiivisesti niitä edistämässä itsekkin. Nyt alueelle rakentuu esimerkiksi biokaasun tankkausasema ja suunnittelussa on useita uusiutuvan energian hankkeita.

Toholammilla toimivat yritykset ovat kiinnostavia ja kasvua tavoittelevia yrityksiä, mistä kertoo esimerkiksi suuri yritystukien määrä. Vuonna 2024 Toholammilla toimivat yritykset saivat yli miljoona euroa yritystukia, mikä oli Keski-Pohjanmaalla korkein lukema asukasta kohden.

Toholammilla tehdään pitkäjänteistä työtä ihmisten saamiseksi työvoiman piiriin. Esimerkiksi työpajatoiminnassa tuetaan ihmisiä, jotka ovat opintojen ja työelämän ulkopuolella tai tarvitsevat tukea viranomaisasiointiin ja tulevaisuuden suunnitteluun.

Kunnassa on ollut jo vuosia käytössä nuorten kesätyöllistämisseteli, jonka voi saada kunnassa toimiva yritys työllistäessään alle 18- vuotiaan vähintään kahdeksi viikoksi. Setelit ovat olleet suosittuja ja niitä on hyödyntäneet kymmenet yritykset vuosina 2024 ja 2025.

Kunnan lisäksi 4H-yhdistys valmentaa varhaisnuoria kohti työelämää palkkaamalla kymmeniä nuoria vuosittain kesätöihin. Lisäksi 4H järjestää yläkoululaisille vuosittain yrittäjyyskurssin, joka tarjoaa perustietoja yrittäjyyteen. Uusille 4H-yrittäjille tarjottiin tukea yritystoiminnan aloittamiseen ensimmäisen kerran vuonna 2026.

Yrittäjyyden lukiostipendi tulee mahdolliseksi suorittaa lukiossa lähivuosina osana kansallista uudistusta. Toholammilla on jo pidempään osallistuttu NYT! Nuorten yrittäjyys ja talous -järjestön yrityskylätoimintaan niin ala- kuin yläkoululaisten osalta. Yrittäjyyden teema tulee lisääntymään entisestään yläkoulun ja lukion opetuksessa tulevina vuosina.

Toholammilla tehdään pitkäjänteistä työtä aluetalouden ja työllisyyden kehittämiseksi, mutta viime vuosina etenkin haastava kansainvälinen poliittinen tilanne sekä kansallinen taloustilanne ja

julkisen talouden sopeutukset ovat asettaneet haastavat reunaehdot kunnalle. Voitaneen kuitenkin todeta, että tilanteeseen nähden kunnan oma toiminta on ollut kiitettävää työllisyyden ja yrittäjyyden edistämiseksi.

4. Osallistava ja yhteisöllinen asuinympäristö

Haluamme kunnassa panostaa osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen.

Toholammilla äänestetään hieman valtakunnallista keskiarvoa aktiivisemmin. Vuoden 2025 kuntavaalien äänestysprosentti oli 59 ja aluevaalien prosentti 57,8. Koko maassa aktiivisuus oli vain 51,7 %. Myös viimeisimmissä eduskuntavaaleissa äänestysaktiivisuus oli muuta maata korkeampaa (Toholampi: 76,6 %, koko maa: 72 %).

Vuoden 2023 syksyllä Toholammilla on otettu käyttöön valtakunnallisestikin suosittu osallistuvan budjetoinnin malli, jossa vuosittain varataan erikseen päätettävä euromäärä kuntalaisten päättämään hankkeeseen (Toholammilla 20 000 €). Vuonna 2026 järjestetty osallistuvan budjetoinnin hankeäänestyksen verkkokysely tuotti jopa 600 vastausta. Toholammilla tarjotaan muitakin osallistamisen menetelmiä, kuten asukasillat ja yhdistystapaamiset. Vuonna 2024 osallistuvalla budjetoinnilla rahoitettiin mm. kuntalaisten yhteinen kota pururadan kupeeseen.

Toholammin kirjastolla toimii vuosina 2025 ja 2026 osallisuutta edistävä hanke, jonka yhteydessä kunnassa on järjestetty mm. avoin kunnanhallituksen kokous, päiväkodin mielenilmaus sekä päätetty myös valmistella laajaa hyvinvointisuunnitelmaa yhdessä asukkaiden kanssa.

Kunta on aktiivisesti mukana järjestämässä yksin tai yhdessä yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa erilaisia tapahtumia esimerkiksi kulttuurin saralla. Tilinpäätöstietojen mukaan kunta oli järjestämässä yli sataa tapahtumaa vuosina 2024 ja 2025. Näihin lukeutuvat mm. Toholammin Toukomarkkinat, kesäiset torisoitot ja elokuvaillat kulttuurisalisissa.

Toholammilla toimii useita kymmeniä yhdistyksiä enemmän tai vähemmän aktiivisesti. Kunta tukee kolmannen sektorin toimijoita vuosittain toiminta- ja kohdeavustuksilla. Avustuksen saamisen ehtona on jokin konkreettinen hyvinvointia edistävä elementti. Eniten kolmannen sektorin avustuksia jaetaan nuorten liikunta- ja harrastustoiminnan edistämiseen ja ikäihmisten vapaa-ajan toimintaan.

Tilastojen valossa osallistavan ja yhteisöllisen asuinympäristön lupauksen voidaan todeta toteutuneen hyvällä tasolla.

5. Aktiivinen ja vireä vanhuus

Tuemme aktiivista ja vireää vanhuutta. Yli 75-vuotiaista 94,2 % asui kotona vuoden 2025 lopulla, mikä on hieman enemmän, kuin valtakunnallisesti (93,1 %). Yli 65-vuotiaista ympärivuorokautisen palveluasumisen piirissä oli 3,4 % ja säännöllisen kotihoidon piirissä 10,1 % (2024). Valtakunnallisesti luvut ovat varsin yhteneviä, joskin kotihoidon osalta valtakunnallinen osuus on jonkin verran pienempi (7,5 %).

Ikäihmisten yksinäisyyden osalta ei ole tietoa kuntakohtaisesti, mutta Keski-Pohjanmaalla itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus oli 9,6 % vuonna 2024. Koko maassa lukema oli 10,9 %.

Toholammilla halutaan ennaltaehkäistä ikäihmisten terveydellisiä haasteita ja tukea hyvinvointia. Kunnassa on käytössä ikäihmisille suunnattu seniorikortti liikunta- ja kulttuuripalveluihin, joka myönnettiin 93 ikäihmiselle vuonna 2025. Lisäksi järjestetään ohjattua kuntosalii- ja liikuntatoimintaa, jotka tavoittivat yli 160 ikäihmistä vuonna 2025. Kolmannen sektorin järjestämänä pyörii ympäri vuoden laajalti erilaista liikunta- ja kohtaamistoimintaa. Hankerahoituksilla toteutettu liikuntaneuvonta on tavoittanut hyvin kaikenikäisiä kuntalaisia, myös ikääntyviä.

Kirjastopalveluiden saavutettavuutta ja tasa-arvoa edistää kirjaston kotipalvelu, jota hyödyntää usea ikäihminen, jonka liikkumiskyky on heikentynyt.

Hankeavustuksella rahoitettu Lestijoen Digilaakso-hanke tarjosi digineuvontaa viikoittain Toholammin kirjastossa. Se mahdollisti osaltaan ikäihmisille nykyaikaisen teknologian oppimisen matalalla kynnyksellä ja tukee siten arjen sujuvuutta. Yleiset kirjastot ovat sitoutuneet digiosaamisen edistämiseen. Viimeisimpänä kirjastolle on tullut maksuttomia tulostettuja ohjeita asukkaiden hyödynnettäväksi Kaustisen seutukunnan hankkeen tarjoamana.

Merkittävän osan ikäihmisten palveluista tarjoaa hyvinvointialue Soite yhteistyössä kunnan kanssa. Soiten palveluihin kuuluvat mm. kotona asumista tukevat palvelut, kotihoito ja kotisairaanhoidot, kotisairaalan palvelut, yhteisöllinen asuminen, ympärivuorokautinen palveluasuminen, yöpartiotoiminta ja geriatrian palvelut. Valitettavasti näihin palveluihin on kohdistunut ja kohdistuu edelleen tulevaisuudessa säästötoimia. Kunnan tulee valvoa asukkaidensa edun toteutumista aktiivisesti myös jatkossa.

Toholammilla toimii vanhusneuvosto, joka valvoo kunnassa ikäihmisten etuja ja toimii aktiivisessa vuorovaikutuksessa kuntapäättäjien ja viranhaltijoiden kanssa.

Katsoen tilastoja ja palvelukattausta voidaan todeta, että kunnassa on voitu kiitettävästi tarjota aktiivisen ja vireän vanhuuden elementtejä.

6. Lopuksi

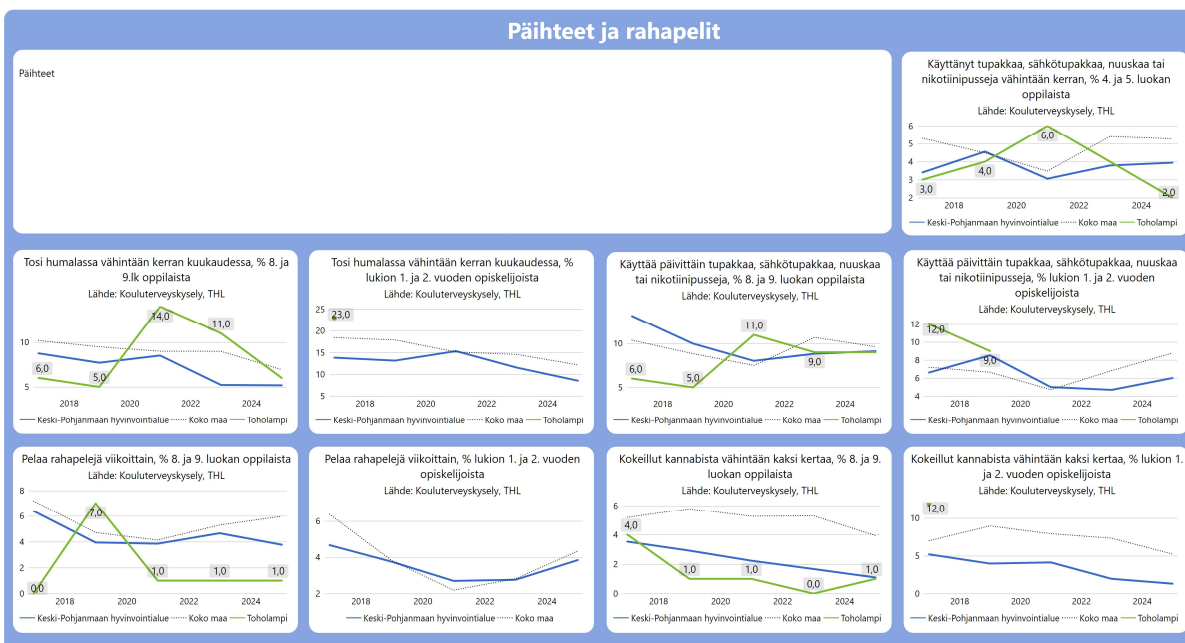
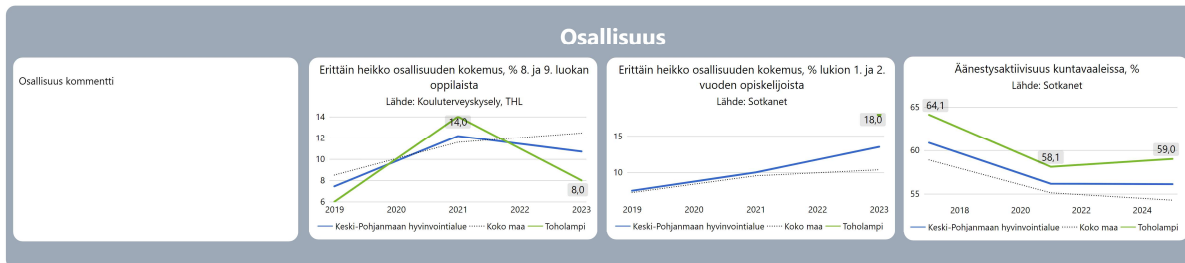
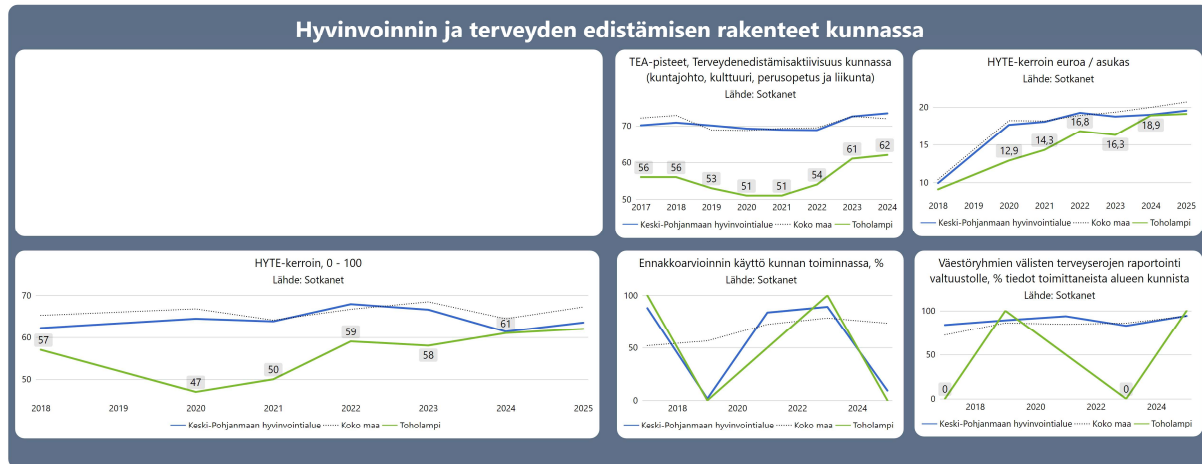
Toholammin kunnassa on tehty jo pitkään töitä asukkaiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Tästä osoituksena on myös hiljan ansaittu jäsenyys Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen Terve Kunta -verkostossa, johon Toholampi hyväksyttiin mukaan kesäkuussa 2026. Kunnan sitoutuminen, hallinnolliset ratkaisut ja toiminta ovat hyväksyntäpäätöksen mukaan aktiivista hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisessä.

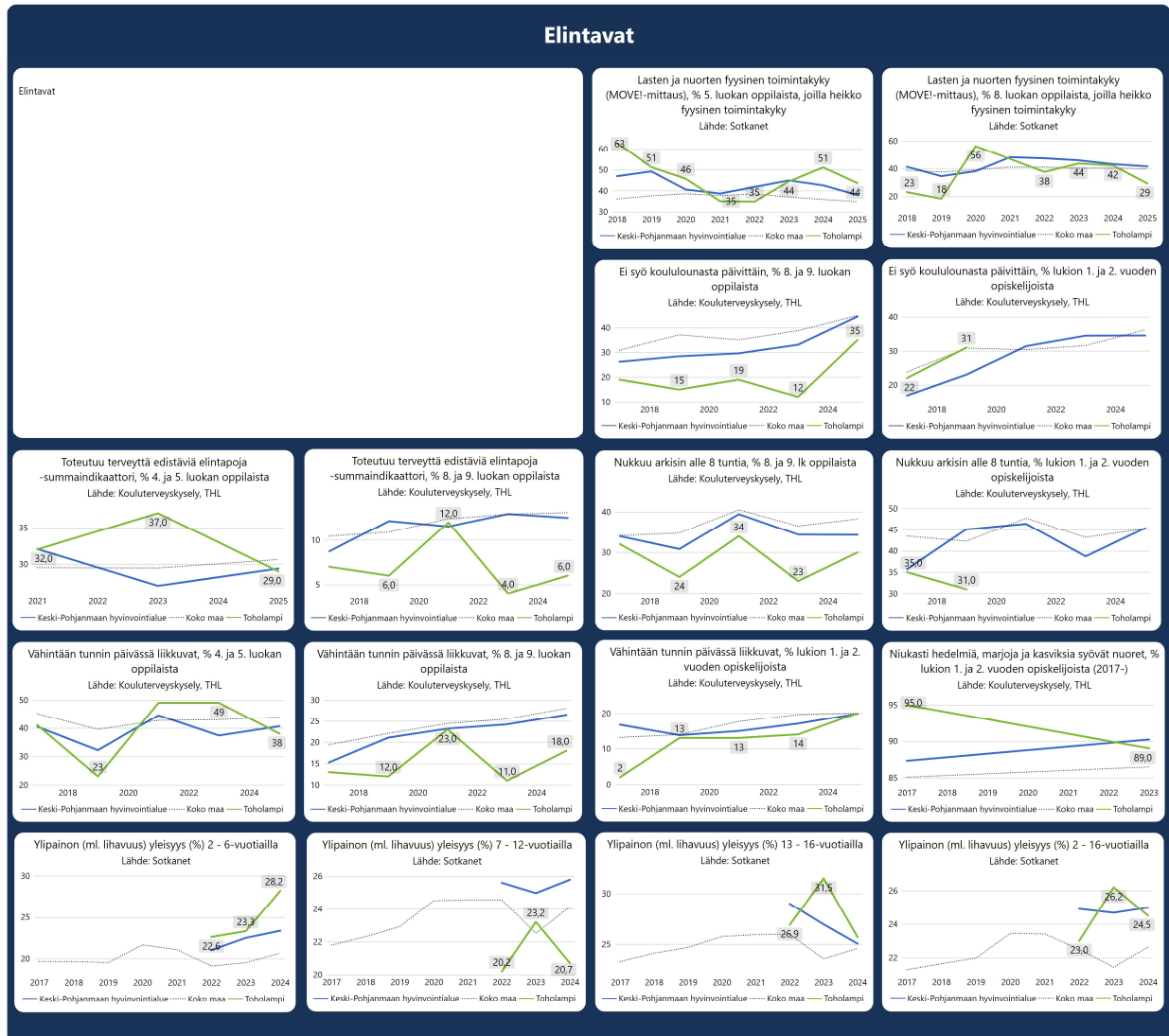
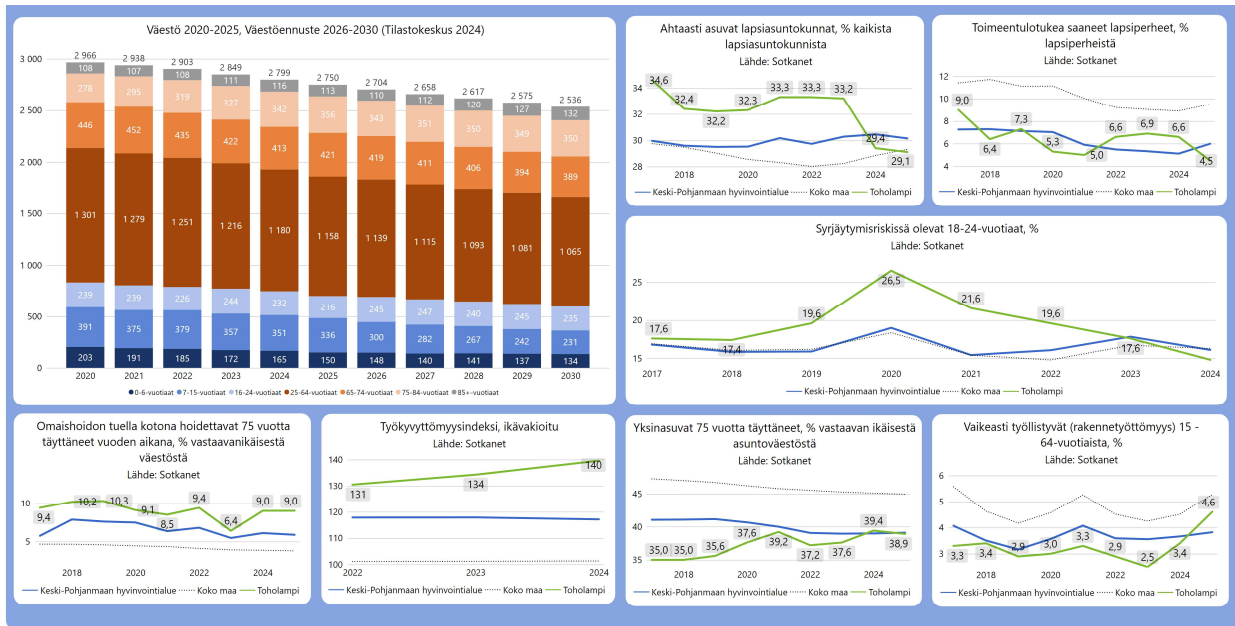
Onnistumisista huolimatta tekemistä riittää terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Yhteiskuntamme lisääntyvät toimeentuloerot ja työttömyys, kärjistynyt mielipideilmapiiri ja tutkittuun tietoon pohjautuvien terveiden elintapojen haastaminen julkisessa keskustelussa ovat lisääntyneet. Julkiset palvelut loittonevat taloushaasteiden myötä. Pahoinvointi näkyy ihmisten arjessa esimerkiksi kasvavana köyhyytenä, elintapa-, mielenterveys- ja päihdesairauksina, koettuna väkivaltana ja jopa ennen aikaisina kuolemina. Vaaditaan yhä enemmän määrätietoisia päätöksiä ja tekemistä yhdessä kaikilla yhteiskunnan tasoilla.

Toholampi linjaa hyvinvointisuunnitelmassaan tavoitteet lähivuosien hyvinvointityölle. Tämä hyvinvointikertomus ja kuntamme asukkaiden näkemykset ovat keskeisessä roolissa valtuustokauden hyvinvointityön suunnittelussa.

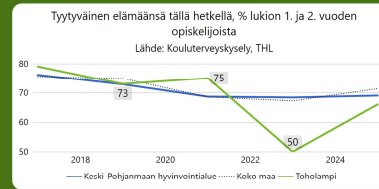
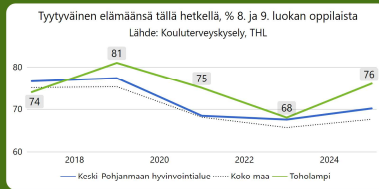
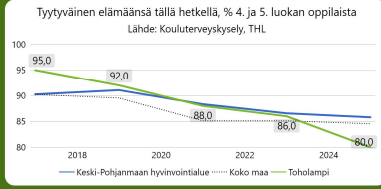
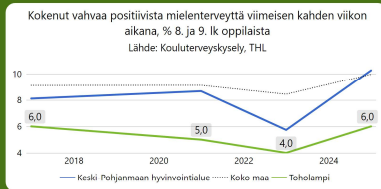
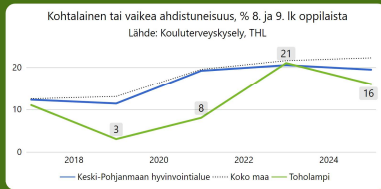
5 Liitteet

Kuntamaiseman laaja indikaattoritieto on luettavissa Toholammin kunnan hyvinvointityötä tekeville ja käyttöoikeudet saaneille luottamushenkilöille osoitteessa: <https://portal.kuntamaisema.fi/>. Kertomuksen laadintahetkellä käytettävissä olleet tiedot ovat seuraavassa kuvina. Kuvien keskeinen sisältö on avattu aiemmin tässä dokumentissa.

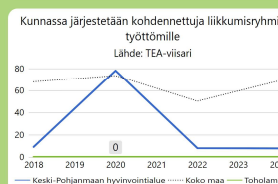
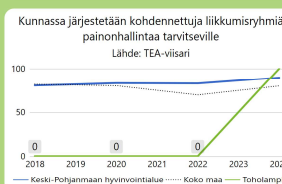
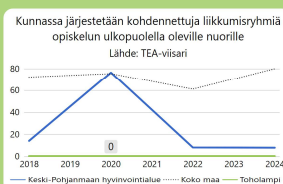
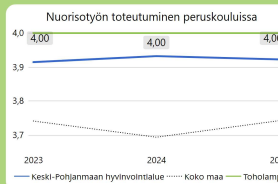
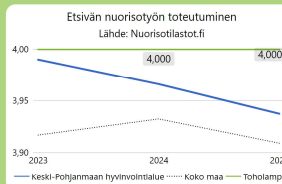
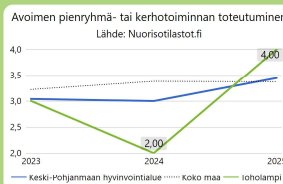
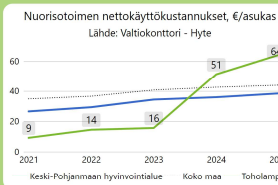
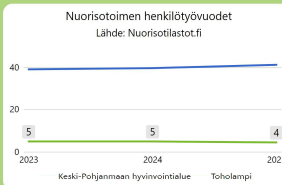
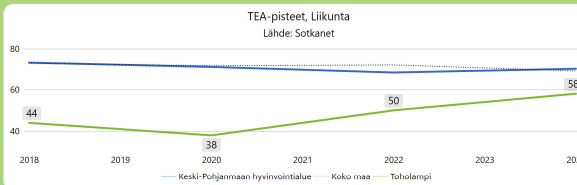
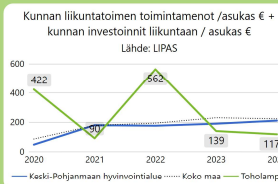
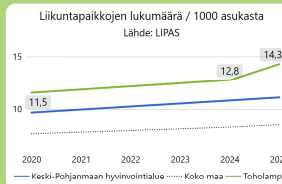

Elämänlaatu & Mielenterveys

Liikunta- ja nuorisotoimi

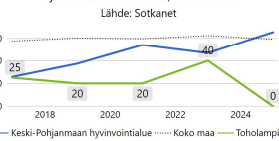

Sivistystoimi

Kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä kouluhyönteisön hyvinvoinnin edistämisen tarkastus
Lähde: Sotkanet

Laajaan terveystarkastukseen sisältyvä opettajan kirjallinen arvio oppilaan selviytymisestä ja hyvinvoinnista koulussa, % kouluista
Lähde: Sotkanet

Oppilaalle on varattu yli 25 minuuttia kouluruuan syömiseen, % kouluista
Lähde: Sotkanet

Varhaiskasvatukseen osallistuneet lapset, % 0 - 6-vuotiaista (sis. kunnalliset ja yksityiset varhaiskasvatustoimijat)
Lähde: Tilastokeskus

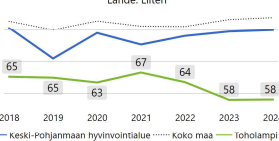

Tekninen ja ympäristötoimi

Enintään 1 kilometrin etäisyydellä säännöllisen liikenteen joukkoliikenteen pysäkeistä asuvat, % väestöstä
Lähde: Liiteri

Alakoulujen saavutettavuus, alakouluikäiset, enintään 2 km
Lähde: Liiteri

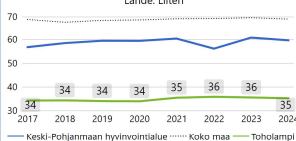
Oppilaitoksen fyysiset työolot häirinneet opiskelua, % 8. ja 9. luokan oppilaista
Lähde: Kouluterveyskysely, THL

Oppilaitoksen fyysiset työolot häirinneet opiskelua, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista
Lähde: Kouluterveyskysely, THL

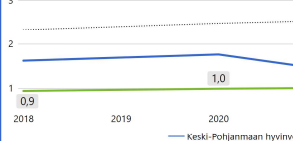
Päivittäistavarakaupasta enintään 1 kilometrin päässä asuvat (linnuntie-etäisyys), % väestöstä
Lähde: Liiteri

Lähihivistykseen soveltuvien alueiden saavutettavuus, % väestöstä, enintään 300 metriä
Lähde: Liiteri

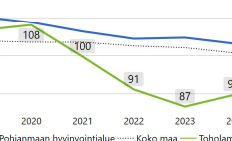

Keven liikenteen väyliä (metriä) / asukas
Lähde: TEA-viisari

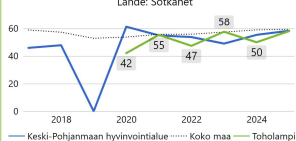

Terveydentila

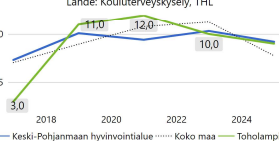
Sairastavuusindeksi, ikävakioitu
Lähde: Sotkanet

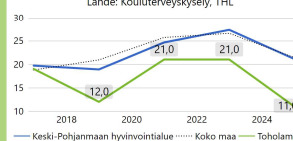
Tervehampaista 12-vuotiaat, % vastaavan ikäisistä suun terveydenhuollon tarkastuksessa käyneistä
Lähde: Sotkanet

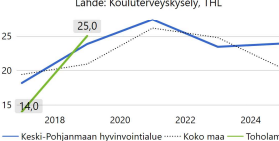
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 4. ja 5. luokan oppilaista (2017-)
Lähde: Kouluterveyskysely, THL

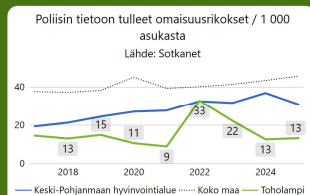
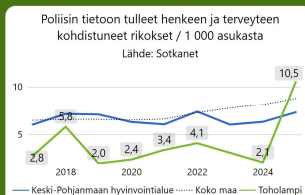
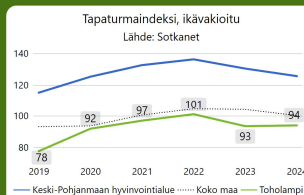
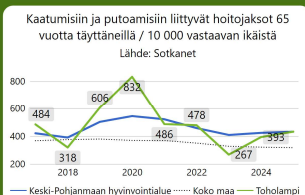
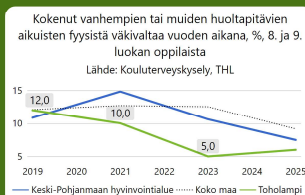
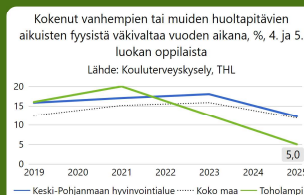
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista
Lähde: Kouluterveyskysely, THL

Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista
Lähde: Kouluterveyskysely, THL

Turvallisuus

Kulttuuritoimi

